

Ievads

Diplomdarba tēma ir „ Sociālā pedagoga darbība Maļinovas pamatskolā pusaudžu no riska ģimenēm resociālizācijā”.

Šīs tēmas aktualitāte paredz riska ģimeņu pusaudžu personīgo un sociālo adaptāciju. Riska ģimeņu tēma Latvijā paliek arvien aktuālākā. Tādās ģimenēs visvairāk cieš bērni. Novirzes, kuras bērns gūst nepareizas audzināšanas rezultātā, traucē turpmākajā dzīvē socializēties. Lai palīdzētu pusaudžiem no tādām ģimenēm drīzākajā laikā jāveido jaunās sociālpedagoģiskā darba metodes, līdzekļi un formas. Pusaudžu no riska ģimenēm resociālizācijas tehnoloģija ir ļoti aktuāla, jo tā ir sociālā pedagoga darba formu, metožu kopsavienojums. Viens no galvenajiem sociālajiem uzdevumiem ir pusaudža sekmīgas attīstīšanas optimālo apstākļu izveidošana un realizēšana. Iezīmēta mūsu valstī sabiedrisko procesu humanizācija piedāvā jaunus sociālās palīdzības veidus, kas domāti palīdzēt tādām ģimenēm.

Sabiedrības humanizācijas process mūsu valstī nosaka jaunus, patstāvīgus sociālās palīdzības virzienus, kā arī palīdzību ģimenēm, kas atrodas sarežģītā stāvoklī. Diemžēl šodien parādījās tendence izslēgt riska ģimenes no sabiedrības konteksta, un vainojama šeit ir sabiedrības kopējā nestabilitāte, sociālo institūciju un sistēmu dezintegrācija. Šo situāciju var paskaidrot ar to, ka pieaug ģimeņu skaits, kas nav apmierinātas ar sociālās aizsardzības un palīdzības sistēmas funkcionēšanu. Pret riska ģimenēm diemžēl pielieto tikai administratīvus sodus vai paļaujas uz tiesiskajiem orgāniem, žurnālistiem vai sabiedrību, darbam ar tādām ģimenēm un viņu bērniem ir epizodiskais, nevis sistemātiskais raksturs, un tas izspaužās reidu, pārbaužu vai labdarības aktu veidā. Riska ģimenes parādīšanos ietekmē dažādi faktori, tādi, kā nabadzība, sociālā atstumtība utt.

Nabadzība ir daudzpusējs jēdziens. Par nabadzīgām tiek uzskatītas personas, kuru ienākumi un resursi (ekonomiskie, sociālie un kultūras) ir tik ierobežoti, ka viņu dzīves līmenis ir zemāks par sabiedrībā pieņemto. [11, 5]

Sociālā atstumtība ir plašāks jēdziens nekā nabadzība. Ar sociālo atstumtību tiek saprasts process, kurā indivīds nabadzības, nepietiekamas izglītības, diskriminācijas vai citu apstākļu dēļ nespēj pilnībā vai daļēji iekļauties sabiedrībā un piedalīties sabiedrības ekonomiskā, sociālā un kultūras dzīvē. Sociāli atstumtam cilvēkam ir liegtas vai apgrūtinātas iespējas realizēt savas tiesības iegūt pietiekošus ienākumus un saņemt dažādus pakalpojumus un preces, kuras viņam ir būtiski nepieciešamas. Kariostro izdala četrus sociālās atstumtības veidus:

- 1) izstumtība no darba dzīves – bezdarbs;
- 2) izstumtība no patēriņa sabiedrības – nabadzība;

- 3) izstumtība no sabiedrības – vientulība;
- 4) izstumtība no varas un ietekmes mehānisma.[25, 5-7]

Sociālā iekļaušana līdz ar to ir process, kas nodrošina nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļautajām personām iespējas un resursus, kuri nepieciešami, lai pilnvērtīgi piedalītos sabiedrības ekonomiskā, sociālā un kultūras dzīvē, nodrošinātu sabiedrībā pieņemto dzīves līmeni un labklājību, kā arī lielākas līdzdalības iespējas lēmumu pieņemšanā un pieejamību personas pamattiesībām.[25, 4] Riska ģimeņu pamatā ir nabadzība un sociālā atstumtība. Šie jēdzieni saistīti ar sociāli nelabvēlīgiem apstākļiem indivīdiem vai cilvēku grupām. Tomēr jāatzīmē, ka nabadzība un sociālā atstumtība ir atšķirīgie jēdzieni. Nabadzība ir saistīta ar indivīda vai sociālās grupas rīcībā esošo līdzekļu trūkumu. Savukārt, sociālai atstumtībai ir ekonomiskais, sociālais, kultūras un politiskais aspekts. Sociālā atstumtība ir vairāk saistīta ar nepietiekamo sociālo līdzdalību, sociālo integrāciju un nespēju piedalīties sabiedrībā notiekošos procesos. Indivīdam, kurš ir pakļauts sociālās atstumtības riskam, pašam ir grūti izkļūt no šīs riska zonas, īpaši pusaudzīm, kuram nav pieredzes, kā to izdarīt. Tāpēc pusaudžu nabadzība un sociālās atstumtības risks ir viena no nopietnākām mūsdienu Latvijas problēmām, jo, šo problēmu neatrisinot, tai var būt ļoti ilglaicīgas sekas. Bērni, pusaudži nevar iztikt vieni paši – ne ekonomiski, ne psiholoģiski. Bērnu primāro vajadzību apmierināšana ir pilnībā atkarīga no vecākiem, bet labklājība un subjektīvā laimes izjūta atkarīga no vairākiem faktoriem, no kuriem primārais ir tie materiālie resursi, kas ir ģimenes rīcībā. Trūcīgajās ģimenēs valda fiziskās izdzīvošanas modelis, ierobežojot garīgās un sociālās attīstības iespējas, un nabadzības izplatība draud ar nepilnvērtīgo jauno paaudzi[22, 87].

Bērniem, pusaudžiem nav iespējams pašiem uzlabot savas dzīves kvalitāti, un to labklājība ir tieši atkarīga no vecāku līdzekļiem un no tā, kāda ir līdzekļu izlietošanas stratēģija.

Galvenās problēmas, kas paaugstina nabadzības un sociālās atstumtības riskus, ir iedzīvotāju ienākumu nabadzība un samērā augstais iedzīvotāju īpatsvars, kas dzīvo zem nabadzības līmeņa, salīdzinoši augstais bezdarba līmenis, t.sk. ilgtermiņa un jauniešu bezdarbs, izglītības un prasmju neatbilstība darba tirgus prasībām, nedeklarētā darba augstais īpatsvars, lielās reģionālās un pilsētu/lauku atšķirības, kā arī sliktais iedzīvotāju veselības stāvoklis. Minētās Latvijas problēmas kā vienas no galvenajām norādītas arī EK 2005.gada Kopējā sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas ziņojumā¹. [11, 3]

Visvairāk nabadzības un sociālās atstumtības riskiem Latvijā ir pakļautas daudz bērnu ģimenes ar trijiem un vairāk bērniem, vecāki, pārsvarā sievietes, kuri vieni audzina bērnus, invalīdi, vecie ļaudis, personas, kuras atbrīvotas no ieslodzījuma vietām, bezdarbnieki, bezpajumtnieki,

čīgāni un cilvēku tirdzniecības upuri. Bērnus un jauniešus nabadzība skar vissmagāk un tas ietekmē viņu dzīves apstākļus, apgrūtina viņiem iegūt kvalitatīvu veselības aprūpi, izglītību, apgūt profesiju un tālāk integrēties darba tirgū.

Lai arī jau vairākus gadus Latvijā ir vērojama salīdzinoši strauja ekonomiskā izaugsme un pakāpeniski palielinās arī iedzīvotāju ienākumi, tomēr jāatzīmē, ka iedzīvotāju ienākumu pieaugums ir ļoti nevienmērīgs. Aug materiālās labklājības polarizācija, relatīvi augsts ir nabadzīgo iedzīvotāju skaits valstī. Pensiju pieaugums ir mazāks nekā strādājošo ienākumu pieaugums un darba samaksas pieaugums nav adekvāts darba ražīguma pieaugumam, kas palielina nabadzības riskus.

2004.gadā Latvijā bija vērojams straujš cenu pieaugums, inflācija sasniedza 7,3%, kas būtiski ietekmēja trūcīgāko iedzīvotāju situāciju. Visvairāk cenu kāpumu ietekmēja pārtikas preču cenu pieaugums, cenas pieauga arī medikamentiem, degvielai un ar mājokli saistītām precēm un pakalpojumiem [12, 5].

Nemot vērā ienākumus pēc sociālo transfertu saņemšanas, 2003.gadā (dati par 2004.gadu vēl nav pieejami) 16% valsts iedzīvotāju dzīvoja zem relatīvās nabadzības līnijas. Ģimenēm ar bērniem risks nonākt nabadzībā bija daudz augstāks: zem nabadzības līnijas 2003.gadā dzīvoja 32% daudz bērnu ģimeņu, kas audzina trīs vai vairāk bērnus, un 35% ģimeņu, kurās bērnus audzina tikai viens no vecākiem.

Minimālā darba samaksa pēdējos gados Latvijā ir viszemākā ES. Sieviešu vidējā darba samaksa 2004.gada 1.ceturksnī vēl joprojām bija par 15% zemāka nekā vīriešiem, kas liecina par vidēji lielākiem nabadzības riskiem sievietēm.[12, 7-9]

Pēc statistikas datiem 2004.gadā strādājošo skaits, kuri saņēma mazāk par minimālo darba algu un minimālās algas apmērā, bija 101,6 tūkst. cilvēku no nodarbināto kopskaita jeb 15%, t.sk. privātajā sektorā 87,3 tūkst. cilvēku (86%) un sabiedriskajā sektorā – 14,3 tūkst. cilvēku (14%).[12, 3-4]

Šajā darbā tiks parādīta efektīvās, bet ne līdz galam apgūtās sociālā pedagoga darba ar pusaudžiem no riska ģimenēm darba būtība.

Izpētes priekšmets: pusaudžu no riska ģimenēm psihiskās (agresija) un personīgās novirzes un to korigēšana resociālizācijas rezultātā.

Izpētes objekts: pusaudži no riska ģimenēm, kas tika iekļauti resociālizācijas procesā.

Izpētes mērķis: izziņāt sociāli pedagoģisko darbību Maļinovas pamatskolā pusaudžu no riska ģimenēm resociālizācijā.

Izpētes hipotēze: ģimenes attiecību un audzināšanas efekta sagrozīšana riska ģimenēs noved pie psihiskajām un personiskajām novirzēm pusaudžu attīstībā un socializācijā. Vienīgi

pareizais palīdzības veids tādiem pusaudžiem ir psiholoģiski pedagoģisko programmu izstrāde un pusaudžu sociālās integrācijas normālā sociumā apstākļu izveidošana.

Izpētes uzdevumi:

1. Izpētīt literatūru par riska ģimenēm, pusaudžiem no tādām ģimenēm, arī izpētīt pamata virzienus tādu bērnu resociālizācijā.
2. Veikt pusaudžu un riska ģimeņu pilnu izpēti, lai varētu izstrādāt un realizēt resociālizācijas programmu.
3. Izstrādāt savas programmas pusaudžu no riska ģimenēm resociālizācijā, aprobēt tās un izdarīt secinājumus.

Izpētes metodes:

- anketēšana
- intervēšana
- novērošana
- dokumentu analīze
- praktiskās nodarbības
- gadījumu analīze
- pārrunas

Izpētes bāze: Daugavpils rajona Maļinovas pamatskola, 7.-9. klašu skolēni. Izpētes un resociālizācijas darbs veikts no 01.09.2004. gada līdz 20.12.2005. gadam. Papildus pētījumā piedalījās klašu audzinātāji, bāriņtiesas priekšsēdētāja, psihologs, vietējās pašvaldību policijas pārstāvis. No 01.09.2004. gada līdz 20.12. 2004. gadam notika riska ģimeņu un pusaudžu izpēte.

No 01.06. 2005. gada līdz 20.12.2005. notika resociālizācijas programmas aprobācija.

1. ĢIMENE KĀ BĒRNA PIRMAIS SOCIUMS, TĀS NOZĪMĪBA PUSAUDŽU SOCIĀLIZĀCIJĀ

1.1. Ģimene – galvenais sociālais institūts

Ģimene – viena no lielākajām vērtībām, kuru cilvēce radījusi visas savas eksistēšanas vēstures gaitā. Ģimene – tās ir „mājas”, kas apvieno cilvēkus, kurās tiek likti pamati cilvēku savstarpējām attiecībām, kurās īstenojas pirmā personības socializācija. Neviena nācija, neviena sabiedrības kultūra nav iztikusi bez ģimenes. Tās pozitīvajā attīstībā, saglabāšanā un nostiprināšanā ir ieinteresēta sabiedrība, valsts; stipra, droša ģimene ir nepieciešama ikvienam cilvēkam neatkarīgi no vecuma.

Vieniem, ģimene – balsts, droša emocionālā aizmugure, savstarpēju rūpju, prieka apvienojums; citiem – sava veida lamu lauks, kurā visi tās locekļi cīnās tikai par savām interesēm, ievainojot viens otru ar neuzmanīgu vārdu, neizturīgu uzvedību. Toties laimes izpratne, kas piemīt vairākam dzīvojošajiem uz zemes, saistās, pirmkārt, ar ģimeni: par laimīgu sevi uzskata tas, kurš jūtas laimīgs savās mājās.

Ģimene kā savdabīga cilvēku sabiedrība, kā sociālais institūts, ietekmē visas sabiedriskās dzīves puses, ar to tieši vai netieši saistās visi sociālie procesi. Ģimene ir indivīda primārā aizsargājošā vide. Ģimenes galvenā nozīme – sabiedrisko grupu un individuālo vajadzību apmierinājums.

Sociālās vērtības un ģimenes atmosfēra nosaka, to, vai tā kļūs par bērna audzināšanas vidi, par pašattīstības un parealizēšanās arēnu.

Ģimenes audzināšanas saturs ir ļoti daudzveidīgs. Ģimenē pusaudzis kļūst par dažādu dzīves situāciju aculiecinieku un dalībnieku, pie tam, šīs situācijas ne vienmēr ir pozitīva satura un nozīmes. Šajā nozīmē, sociālā pieredze, kuru gūst ģimenē, atšķiras ar lielu reālismu. Pusaudzim skatoties caur novērošanas prizmu uz pieaugušo tuvinieku uzvedību, viņam veidojas personīgā attieksme pret pasauli, veidojas savs priekšstats par dažādu parādību un objektu vērtībām. Pusaudzim attieksme pret apkārtējiem priekšmetiem, uzvedības normām, dzīvesveidu dzimtajās mājās, rodas pateicoties viņa kontaktam ar visiem ģimenes locekļiem. Ģimene sniedz pusaudzim visdažādākos uzvedības modeļus, uz kuriem viņš orientēsies, gūstot savu personīgo sociālo pieredzi. Ģimenes audzināšanas vide nosaka pirmās pasaules tēla kontūras, kas veidojas pusadža priekšstatā, veido attiecīgu dzīvesveidu.

Tomēr ģimenes audzināšanas prakse rāda, ka tā ne vienmēr ir „kvalitatīva”, jo daži vecāki neprot audzināt un veicināt savu bērnu attīstību, daži vecāki negrib to darīt, citi, kādu

dzīves apstākļu dēļ (smaga slimība, darba zaudēšana un palikšana bez iztikas līdzekļiem, amorāla uzvedība utt.) nespēj to veikt. [7, 64-72]

Sekojoši, katrai ģimenei ir lielas vai mazākas iespējas, vai arī runājot zinātniskajā valodā, - audzināšanas potenciāls. No šīm iespējām un no tā, cik pamatoti un mērķtiecīgi vecāki izmanto šīs iespējas, ir atkarīgi rezultāti audzināšanai mājās.

Latvijā uz šodienu vairāk ir pilsētas ģimeņu. Ģimeņu skaits pilsētās ir lielāks nekā laukos. Pilsēta zināmā līmenī pazemina, pirmkārt, radniecisko saišu nozīmi, radnieki visbiežāk satiekas tikai jubilejās, kāzās, bērēs. Otrkārt, pilsētā jauniešu sociālā kontrole no radnieku puses, pavājinās, kam seko vieglprātīga attieksme pret pirmslaulību attiecībām, laulībām starp mazpazīstamiem cilvēkiem, šķiršanās ātrums un skaits utt. treškārt, ir novērojams tas, ka mātes ietekme uz bērnu palielinās un tēvu – pazeminās („slēptais beztēviskums”), kas gala rezultātā liecina par ģimenes audzināšanas funkciju pazemināšanos.

Tādā veidā, ģimene kļūst par intelektuālo un starpniecisko posmu, nododot bērnam sociāli-vēsturisko pieredzi, un pirmkārt, emocionālo un demokrātisko savstarpējo cilvēku attiecību pieredzi, attieksmes pieredzi pret parādībām, dzīves produktiem.[8, 31]

Darbs ar pusaudzi ir mazefektīvs tad, ja pusaudžu problēmu cēloņi ir saistīti ar viņa ģimeni. Liela daļa ģimeņu ikdienā sastopas ar dažāda rakstura grūtībām. Ģimene kā primārā socializācijas institūcija ir atvērta sistēma. Ģimenē tiek nodrošinātas katra cilvēka pamatvajadzības- fizioloģiskās, drošības, cieņas un mīlestības. To, kā darbojas ģimenes sistēma, var redzēt šajā shēmā :

1. shēma

ĢIMENES SISTĒMAS FUNKCIONĒŠANA [3,16]

Ģimēni, kā sistēmas attīstību, veido šie četri savstarpēji atkarīgie, vienoti un mijiedarbībā esoši komponenti. Ja trūkst kaut viena no tiem, ģimenes sistēma zaudēs stabilitāti un līdzsvaru. Ģimenes sistēma būs apdraudēta arī tad, ja kāds no komponentiem tiek realizēts daļēji vai tas nerealizējās vispār. Taču ģimene būs sociāli funkcionālā, ja visi četri komponenti atrodas līdzsvarā, tādējādi sekmējot katra ģimenes locekļa pozitīvu attiecību veidošanu citam ar citu un līdz ar to pozitīvu motivāciju sadarbīties ģimenes sistēmā [3,17].

1.2. Riska ģimenes jēdziens.

Pašreizējā sociālekonomiskā nestabilitāte, likumdošanas nesakārtotība būtiski ietekmē ģimeņu situācija Latvijā. Arī pašreizējā valsts politika nav veidota tā, lai likvidētu šos cēloņus un ekonomisko nestabilitāti. Bet tieši valsts politikai būtu jāveicina un jāatbalsta ģimenes sociālās un sabiedriskās funkcijas, jāsekmē pārmaiņas ģimenēs, jāveicina demogrāfisko situācija valstī.

1.tabula.

RISKA ĢIMEŅU SADALĪJUMS PA REĢIONIEM (2004. gads) (28)

Datu avots: Īpašu uzdevumu bērnu un ģimenes lietās sekretariāts

	Kopā	Rīgas reģions	Vidzemes reģions	Kurzemes reģions	Zemgales reģions	Latgales reģions
Riska ģimeņu skaits	13066	4896	1650	2239	1956	2325
% pa reģioniem	100	37,5	12,6	17,1	15,0	17,8
Bērnu skaits riska ģimenēs	23665	6648	3708	4889	4355	4065
% pa reģioniem	100	28,1	15,7	20,6	18,4	17,2

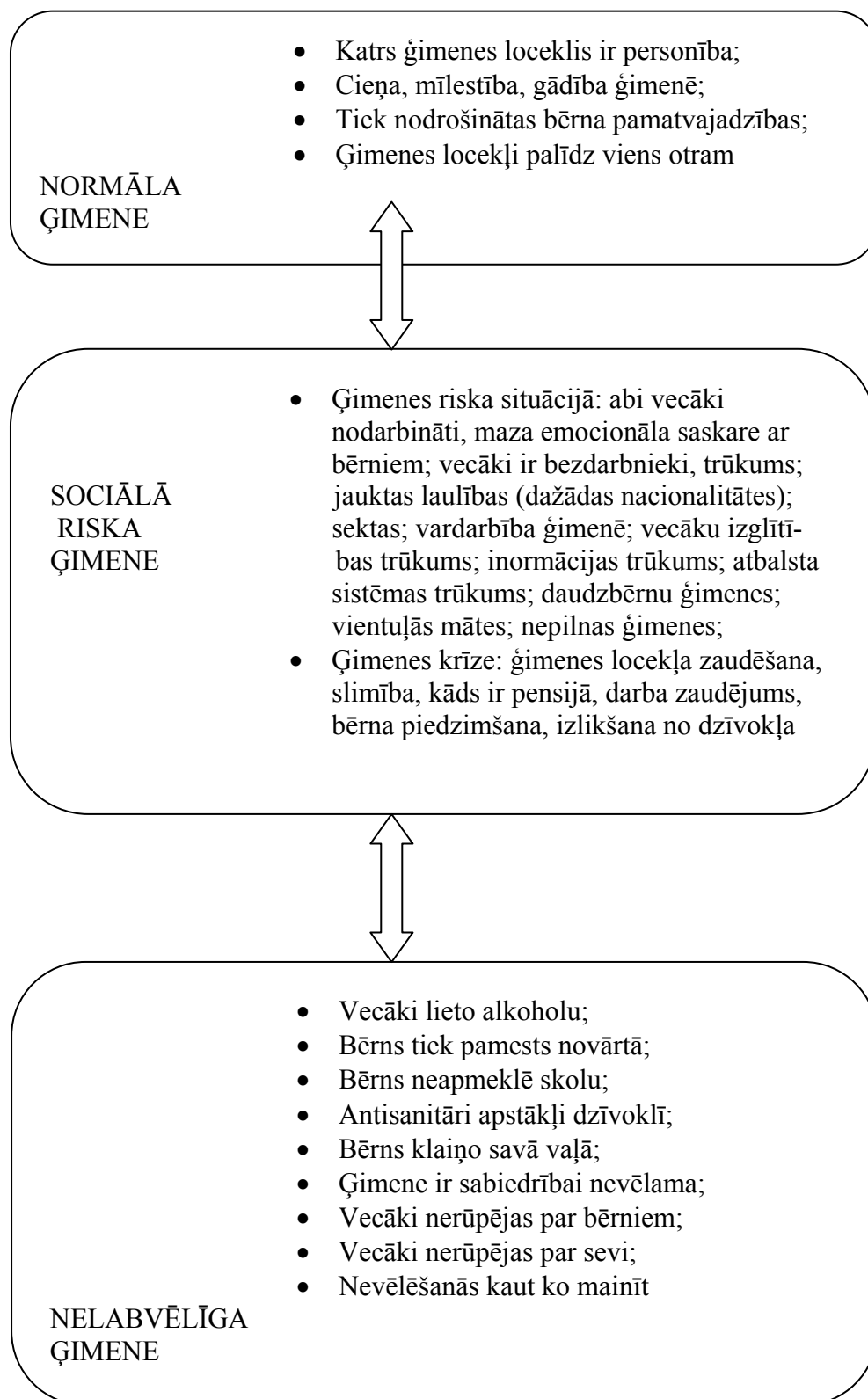
Līdz ar to daļa ģimeņu, nespējot realizēt savas primārās vajadzības un nonākot riska situācijā - zaudējot darbu, ienākumus, nespējot iegādāties pārtiku, nodrošināt sevi un bērnus ar veselības aprūpi un izglītību - nespēj vairs iekļauties un funkcionēt sabiedrībā. Ienākumu nepietiekamība un nabadzība pakļauj ģimenes psiholoģiskai un sociālai spriedzei, kas savukārt izraisa jaunu problēmu veidošanos – alkoholismu, narkomāniju, bērnu atstāšanu novārtā, amorālu dzīves veidu, vardarbību. Šo faktoru ietekmē rodas arvien vairāk riska ģimeņu, „kad starp ģimenes locekļiem nav pozitīvu savstarpējo attiecību, vai arī tās ir traumētas būtiskos aspektos”.

Ar sociālā riska ģimeni saprotam ģimeni, kurai piemīt lielākā vai mazākā dezaptācija vai asociālā uzvedība. Riska ģimenēs vecāku starpā valda rupjas, antagoniskās attiecības, šajās ģimenēs bērni bieži ir dzīvu vecāku bāreņi, jo vecāki sistemātiski lieto alkoholu, ilgstoši ir bez darba un ienākumiem, bērni dzīvo antisanitāros apstākļos, neaprūpēti un bieži pat nav paēduši. Sociālā riska ģimene – ģimene, kas pēc savas labklājības, veselības stāvokļa vai dzīves veida atrodas kritiskā situācijā un var būt bīstama pati sev un citiem sabiedrības locekļiem.[6]

Ar laiku šādos bērnos var parādīties deviance – zagšana, alkoholisms, narkomānija, noziedzība. Savukārt, lai devianci novērstu, nepieciešama sociālā korekcija jeb resocializācija.

Nelabvēlīgā ģimene – ģimenes sociālās funkcionēšanas izpausme, kad starp ģimenes locekļiem nav pozitīvu savstarpēju attiecību vai arī tās ir traumētas būtiskos aspektos, tas ir labvēlīgas ģimenes pretstats. Jēdziens nelabvēlīgs bieži tiek lietots kā sinonīms jēdzienam „disfunkcionālā ģimene”. [6, 42] Ļoti būtiski izšķirt, ar normālā, riska un nelabvēlīgā ģimene atšķiras viena no otras, to var redzēt shēmā :

2. shēma

Pēc A.Tarvitas laimīgas un labklājīgas ģimenes modelis veidojas no trīs elementiem:

- vecāku paraugs,
- iedomātais ideāls,
- orientācija uz stabilu laulību

Riska ģimenēs ir tieši viss otrādi. Ģimenes mikroklimata pamat modeli veido abi pieaugušie, kas spēj apzināt dažādas situācijas, kontrolēt tās. Pusaudža attieksme pret ģimeni veidojās vismaz no trim komponentiem, kas izriet no vecāku attieksmes pret sevi, bērnu, un ģimeni kā vērtību.

Nabadzība ir šķērslis pusaudžu attīstībai un tādējādi tiek atražota nabadzība ģimenē. Trūcīgas ģimenes bieži nav spējīgas samaksāt par bērniem nepieciešamajiem skolas piederumiem.

Bērni neapmeklē skolu, tā rezultātā tiek kavēta bērnu sociālā un intelektuālā attīstība [16, 92}.

Pirmās ziņas un informācija par sociālā riska un nelabvēlīgām ģimenēm nāk no:

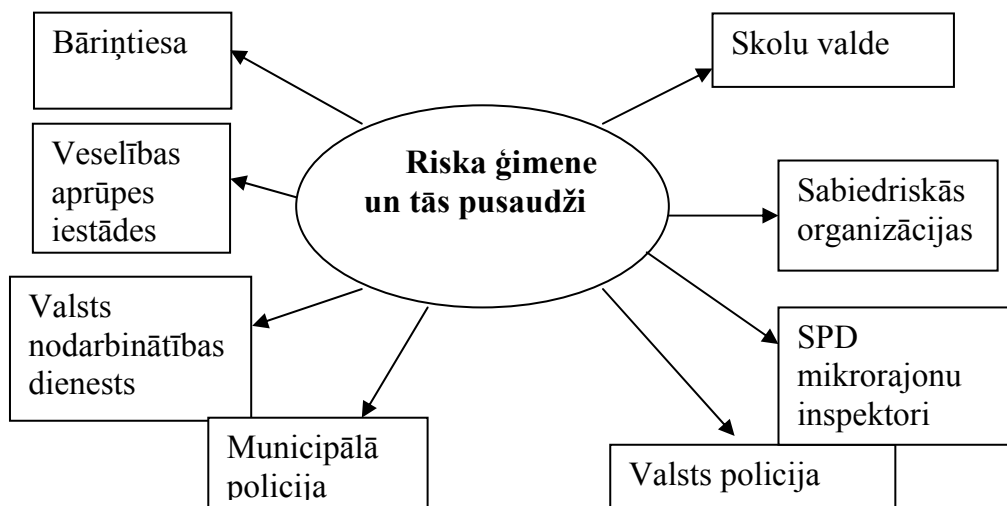
- 1) nepilngadīgo lietu inspekcijas
- 2) policijas nodaļu dienestiem
- 3) skolas
- 4) sociāliem dienestiem
- 5) radiem, kaimiņiem, paziņām

Sabiedriskās organizācijas „Atbalsts” demokrātijas programmas ietvaros pētījumā par pusaudžu aiziešanas no skolas nosaka trīs pamatcēloņu grupas, kāpēc pusaudži pamet skolu:

- 1) neveseli pusaudži (ar īpašām vajadzībām, kuru veselības stāvoklis nav diagnosticēts)
- 2) pusaudži ar vājām sociālās adaptācijas spējām, kas izveidojušās ģimenē nelabvēlīgos audzināšanas un socializācijas apstākļos
- 3) nabadzība un ar to saistīto parādību dēļ (kad bērniem nav par ko nopirkt pat mācību piederumus, apģērbus skolai).[11, 4]

Neiegūstot izglītību, nespējot konkurēt darba tirgū, šie jaunieši, līdzīgi kā viņu vecāki, atkal kļūst par sociālā riska cilvēkiem. Kā rezultāts, ģimenes, kuras nonākušās ilgstošā nabadzībā, pakāpeniski tiek izslēgtas no sabiedrības vai sāk veidot sev noslēgtu vidi. Nabadzība ir labvēlīga vide antisociālās uzvedības izplatībai, tā veicina mantiskos noziegumus, izraisītais stress izraisa alkoholisma un narkomānijas izplatību. Kā tad valsts mērogā varētu palīdzēt tādām ģimenēm? To var apskatīt shēmā:

Palīdzība valsts mērogā riska ģimenēm [24,132]

Pēc visa teiktā var izdarīt secinājumu, ka riska ģimeņu sociālās problēmas ir cieši saistītas un tās ietekmē gan ekonomiskie, gan sociālie un psiholoģiskie cēloņi.

Tātad var izdalīt faktorus, kas rada sociāli nelabvēlīgus apstākļus:

1. Ģimenes sastāvs (nepilna vai daudz bērnu ģimene).
2. Zems ienākumu līmenis.
3. Slikti dzīves apstākļi.
4. Vecāki ilgstoši atrodas bez darba.
5. Vecāki lieto alkoholu.
6. Vecāki vardarbīgi izturas pret bērnu.
7. Bērna konfliktsituācijas ģimenē un skolā.

Šie faktori ir savstarpēji saistīti un ietekmē viens otru. Riska ģimenēs vecākiem ir kopējās pazīmes viņu attieksmē pret bērniem:

- kliegšana un fiziskie sodi pret bērnu,
- neapzināta personīgo problēmu projekcija uz bērniem,
- neatbilstība starp vārdiem un darbiem, vecāku morālei ir ļoti abstrakts raksturs,
- nespēj tikt galā ar bērna bailēm un uztraukumiem,
- vecāki nespēj izveidot uzticamas attiecības ar bērniem,
- vecāki ar savu uzvedības modeli ir bērnu pretlikumīgas uzvedības veidotāji.[22,47]

No visa rakstīta izriet šādas riska ģimeņu multiproblēmas: bezdarbs, nestabilitāte, nabadzība, alkoholisms, vardarbība, narkomānija.

Skola arī varētu būt šajā situācijā kā riska faktors, jo tā bieži ir pusaudžu atstumjošā, kur dominē sodīšana, pusaudzi dažādos veidos pamudina mainīt skolu, tā vietā, lai sadarboties. Pusaudzim skolā ir vājas iespējas sevi pozitīvi pierādīt, pusaudzim tiek izvirzītas pārāk augstas prasības, kas neatbilst viņa spējām, pusaudzi neiesaista skolas aktivitātēs. Skolotāji nepievērš bieži uzmanību pusaudžu neattaisnotiem kavējumiem.

Arī vienaudži pusaudžiem no riska ģimenēm var būt kā riska faktors. Vienaudžu grupai, kurā uzturas pusaudzis, ir raksturīga riskantu situāciju meklēšana, pusaudža draugi pārmērīgi lieto alkoholu vai narkotikas, parasti draugi ir vāji socializēti, vāji iekļaujas vietējā sabiedrībā.

Riska bērns – tāds nepilngadīgais, kas pakļauts vienam spēcīgam vai vairākiem riska faktoriem, un tā rezultātā ir pieaugusi antisociālās uzvedības, atreibinošo vielu lietošanas un citu sociālo problēmu rašanās varbūtība [21,145]. Jēdzienā riska bērns ietilpst:

- bērni no riska grupām,
- bērni no trūcīgām ģimenēm,
- bērni, kas neapmeklē skolu,
- bērni likumpārkāpēji,
- bērni narkomāni, alkoholiķi, toksikomāni.

Sociālā pedagoga uzdevums ir mēģināt stabilizēt un atveseļot gan visas skolas kolektīvu, gan vecākus, gan pusaudžus šādās ģimenēs, piesaistot nepieciešamos speciālistus. Bet bez valsts politikas atbalsta un izpratnes grūti kaut ko panākt.

1.3. Riska ģimeņu ietekme uz pusaudžu sociāli- psiholoģisko attīstību.

Vide, kurā pusaudzis aug, veido būtisko pamatu viņa attīstībai. Vide ietekmē pusaudža attieksmes un vērtības, palīdz veidoties un attīstīties viņa prasmēm, sniedz priekšstatu par cilvēku savstarpējām attiecībām, par vēlamu un nevēlamu uzvedību.

Ģimene, kurā bērns aug, ir nozīmīgākā vide, kas ietekmē bērna turpmāko dzīvi. Daudzas pārmaiņas var veicināt arī skola un apkārtējā sabiedrība.

Bērna dzīve – tas ir nenovēršams augšanas process. Īpaši ātri šis process paātrinās pusaudža vecumā. Mazs zēns vai meitene saņem no vecākiem un skolas daudzējādi idealizētu priekšstatu par pasauli. Skolnieks redz pasauli ne tik tādu, kāda tā ir, cik tādu, kādu viņš vēlētos to redzēt. Skolnieks fiksē savu uzmanību uz visu to labāko, kas apvienots viņa apkārtējos cilvēkos. Tieši šeit iespējamas novirzes bērna psiholoģijā. Tas varētu būt saistīts ar to, ka apkārtējā pasaulē viņš neapjauš to labumu, pēc kā tiecas viņa gars, ko viņš pats meklē pasaulē. Bērns var kļūt cietsirdīgs, pat sākt neieredzēt šādu pasauli. Citā gadījumā, var būt tā, ka reālā pasaule ir ļoti attālināta no ideāla (reālā pasaule bērnam – tā, pirmkārt, ir viņa ģimene un skola). Tas visbiežāk notiek pusaudža vecumā. Pusaudzis var izmest, zaudēt ticību labajam, un, ja vecāki viņam nepalīdzēs, nenomierinās, tas var bēdīgi beigties.

Pusaudža vecums ir saistīts ar savas identitātes apzināšanos. Meklējot savu vietu dzīvē, pusaudzis īpaši asi izjūt dažādas sabiedrībā pastāvošas normas un noteikumus, tāpēc antisociālā uzvedība var būt protests pret pieaugušo izvirzītajām normām un noteikumiem.

Ne veltīgi runā, ka pusaudžu periods – tas ir pārejas vecums. Tas ir ļoti sarežģīts laiks, kas atdala pusaudzi no pieauguša cilvēka. Šajā vecumā pieaug tikumiskais maksimālisms, prasības pret apkārtējiem; pusaudzi māc mokas no tā, ka apkārtējie neatbilst viņa iedomām par esamības vērtībām. Pieaugušajiem jābūt uzmanīgiem, maigiem, delikātiem pret pusaudžiem. Bet tā kā vecākiem bieži vien trūkst siltuma, ētikas un laika palīdzēt dēlam vai meitai tikt galā ar šīm sarežģītajām problēmām, kuras dažreiz nav risināmas pat pieredzes bagātam pieaugušam cilvēkam. Tomēr visi šie tikumiskie priekšstati, garīgie pārdzīvojumi neiespējami riska ģimenēs, kurās pusaudzim nav un nevar būt ne tikai gaišu ideālu, viņam pat nav tādu kā māte un tēvs, kuriem būtu jārada viss tas. Šādās ģimenēs parasti ir ar uzvedības traucējumiem – visi nepilngadīgie ar problēmām pašregulācijā un sociālajā mijiedarbībā ar pieaugušajiem un vienaudžiem. Minētajā kategorijā ietilpst:

- bērni, kas izjūt uzmanības trūkumu;
- bērni ar emocionālām problēmām: depresija, bailes sasprindzinājums, naidis u.c.;
- autiskie bērni;
- bērni ar psihiskām aizturēm;

- bērni ar pazeminātu spēju mācīties;
- bērni ar sociālās uzvedības novirzēm;
- pusaudži, kuriem diagnoze ir anoreksija vai bulīmija [35, 47].

Viens no spēcīgākajiem nelabvēlīgajiem faktoriem, kuri sagrauj ne tikai ģimeni, bet arī pusaudža garīgo līdzsvaru, ir vecāku alkoholisms. Alkoholisms kā sociālā slimība raksturīgs daudzām valstīm un sabiedrībām jau vairākus gadsimtus.[31, 174] Tas var nospēlēt galveno lomu pusaudža dzīvē. Vienalga kādu no pusaudža normālas psiķes attīstības novirzes problēmas aspektiem mēs neskartu, gandrīz vienmēr esam spiesti runāt par vecāku alkoholisma postošo ietekmi. Tieši tas noved pie tā, ka pusaudžiem rodas negatīvās rakstura iezīmes, atņem vecākus, tāpēc tie nokļūst kolonijā, bērnu namā utt.

Kad ģimenē dzer alkoholiskos dzērienus viens no vecākiem, tas noved līdz laulības šķiršanās, kas negatīvi atspoguļojas uz pusaudža socializāciju, jo laulātajiem pēc šķiršanās neizdodas saglabāt normālas attiecības, kas tik nozīmīgas pusaudža pilnvērtīgai attīstībai. Iespēju vairāk vai mazāk regulāri kontaktēties ar vecāku, kurš aizgājis no ģimenes, vajadzības gadījumā griezties pēc viņa palīdzības, zaudējuma gadījumā, traumē pusaudža psiķi.

Gadījumā, kad dzer abi vecāki, tas ir dubultbīstami. Reibuma stāvoklī viņi sāk ķīvēties, sarīko kautiņus; niknuma, paaugstinātas agresivitātes momentā vecāki var bļaut, sodīt savu bērnu nepamatoti, kas provocē pusaudzi uz agresīvu uzvedību, kuram jau tā ir pietiekami daudz iemeslu būt sarūgtinātam, uzvedina uz dažādām tumšām pārdomām. Zaudējot kontaktu ar vecākiem, pusaudzis zaudē daļu no savas pārlicēbas, ka viņu vecāki mīl, saprot, aizstāv. Tādam pusaudzim ir grūti atrasties starp saviem vienaudžiem, jo viņu vecāki par viņiem rūpējas: gādā viņiem dāvanas, interesējas par mācībām, viņi kopā ar saviem bērniem pavada brīvo laiku, bet viņam visa tā nav, un tas viņu vienmēr traumēs. Šādiem pusaudžiem pazeminās vispārējais psihiskais tonuss, rodas traucējumi pašregulācijas procesos, dominē nospiests garastāvoklis. Vairākumam pusaudžu attīstās pārlicēbas par sevi trūkums, uztraukuma sajūta, izzūd ieinteresētā attieksme pret pasauli. Pasliktinās emocionālā regulācija, emocionāli- izzinošā savstarpējā darbība un, kā rezultāts, tiek bremsēta intelektuālā attīstība. Vecāku antisociālā uzvedības sekmes ietekmē pat vairāk nekā nabadzība kā tāda.[32, 74]]

Nepilnības riska ģimenes emocionālajā dzīvē rada pusaudža psiķes traumas, un traucējumus sociālajā adaptācijā: vieniem tas izsakās pazeminātā aktivitātē, pazeminātā tendencē, kas noved līdz apātijai un izraisa lielāku interesi pret priekšmetiem nekā pret cilvēkiem; citiem- palielinās hiperaktivitāte, kas noved līdz asocializācijai, tie noiet vecāku pēdās vai arī, kas ir vēl ļaunāk, līdz kriminālām darbībām; daudziem pusaudžiem ir novērojama tendence uzvesties sabiedrībā nepiedienīgi, šādā veidā piesaistot sev pieaugušo

uzmanību, neprotot radīt stipru emocionālu pieķeršanos. Šādās ģimenēs pusaudži var pamest novārtā mācības, jo viņiem var nebūt pat elementāru lietu: pildspalvas, burtnīcas, mācību līdzekļu utt., kā arī viņiem nav iespēju labi ģērbties, kas rada bailes par to, ka vienaudži viņus apsmies, pat ienīdīs. Un pat tad, ja pusaudzis mācīsies, viņam būs liegtas iespējas mācīties mājās, jo tur pastāvīgi notiek dzeršana un kautiņi. Tādēļ pusaudzis var aiziet no mājām un dzīvot autoostās, pagrabos utt., un atkal apdraudot sevi ar negatīvu ietekmi, nu jau no sabiedrības puses, un atkal notiek šāda pusaudža negatīvā socializācija.

Bieži vien, riska ģimenēs abi vecāki pamet bez vērības savu bērnu slimības. Pusaudžu vecumā, kad noris organisma nobriedums, slimības pastiprinās. Diezgan bieži, nesaņemot savlaicīgi kvalitatīvu ārstēšanos, šīs slimības pārtop par hroniskām – pusaudzis kļūst par invalīdu.

Ne reti gadījumi, kad vecāki aicina mājās savus „pudeles brāļus”, kuri, izmantojot viņu vecāku reibuma stāvokli, pakļauj bērnus seksuālai vardarbībai. Ir pieaudzis vardarbību skaits arī no pašu vecāku puses. Tas viss stipri ietekmē pusaudža psihi. Tādi vecāki ne tikai pielīdzina sev pusaudzi, kurš sava brieduma spēkā vēl nespēj pretoties šīm graužošām dzeršanas tradīcijām. Nabadzība, atstumtība ir iemesls daudzām ģimenes locekļu neirozēm un uzvedības traucējumiem.

Lielākā skaitā gadījumu, dažādi pusaudžu psihi traucējumi ir izsaukti ar vecāku alkohola dzeršanu, viņu sociālo degradēšanos, huligānismu, zemu paškontroli utt. ja tēvu – alkoholiķu dēļ, viņu bērni kļūst par neirotiķiem, tad mātēm – alkoholiķēm bērni dzimst garīgi nepilnvērtīgi, kuru turpmākā audzināšana kļūst par smagu hronisku traumu vecākiem un tuviniekiem, un par apgrūtinājumu sabiedrībai.

Riska ģimene negatīvi ietekmē pusaudža fizisko attīstību un emocionālo labklājību, viņa attieksmju sistēmu pret pasauli un ar pasauli. Bērniem no tādām ģimenēm ir kopējās traucējumu pazīmes. Pirmkārt tādas ģimenes ietekmē bērna fizisko attīstību, tādi bērni slikti aug un attīstās, sliktākajos gadījumos bērns jau piedzimst ar smagām patoloģijām: nepilnīga attīstība, sirds nepietiekamība, acu anomālijas, nepareiza locītavu attīstība utt.

Tādā vidē bieži rodas uzvedības novirzes:

- 1) fiziskās (redzes, dzirdes traucējumi),
- 2) psihiskās (psihiskās attīstības aizture, oligofrēnijas, valodas traucējumi, emociju un gribas sfēras traucējumi),
- 3) pedagoģiskās (novirzes vispārējās vai profesionālās izglītības iegūšanā),
- 4) sociālās (bārenība, alkoholisms, toksikomānija, narkomānija, prostitūcija, klaiņošana, likumu pārkāpumi).

Ir pierādīts, ka 40 – 60% alkoholiķu bērnu kopš dzimšanas cieš no oligofrēnijas, prāta atpalikuma.[7,85] Tādi bērni turpmākajā dzīvē neprot sevi adekvāti novērtēt un pielabot, ja tas ir vajadzīgs, savu uzvedību. Alkoholisms ietekmē arī centrālās nervu sistēmas izveidošanos, tādā gadījumā bērni atpaliek savā attīstībā no saviem vienaudžiem. Mācoties skolā viņiem praktiski nav izveidojusies atmiņa, iztēle, uzmanība – tātad viss, kas nepieciešams sekmīgām mācībām.

2. PUSAUDŽU NO RISKĀ ĢIMENĒM RESOCIĀLIZĀCIJAS KOPĒJIE ASPEKTI

2.1. Resociālizācijas jēdziens

Resociālizācija – organizēts sociāli pedagoģiskais process sociālā statusa atjaunošanā, kas paredz nepilngadīgā nepilnveidoto prasmju atjaunošanu, sociālo priekšstatu pārorientāciju uz pozitīvi orientēto attieksmju pamata. [18, 94]

Lai sniegtu palīdzību ģimenēs, kurās nav tuvu attiecību vecāku un pusaudžu starpā, vai arī tās ir disfunkcionālas, ir jāizprot vecāku attiecības, vecāku un pusaudžu attiecības, kā arī faktori, apstākļi, kas ietekmējuši pusaudzi. Jāsecina kādas sociālās problēmas tā rezultātā ir radušās. Adekvāti radušām problēmām un to cēloņiem jāsniedz pakalpojumi, kuri spētu atveseļot ģimeni, kā arī stabilizēt attiecību traumatismu.

Sociālā korekcija – mērķtiecīga indivīda vai grupu sociālās situācijas maiņa, pieļauto kļūdu un noviržu labošana, antisociālās uzvedības novēršana [21,161]. Resociālizācijas darbā svarīgi zināt, kas tad tas ir indivīda socializēšanās? Tas ir savas sabiedrības sociālo vērtību, normu, jēdzienu, simbolu, valodas, ticējumu, atziņu, tradīciju un institūtu, kā arī noteiktu sociālo lomu apguve mūža gaitā. [15, 56]

Ļoti liela nozīme ir riska ģimeņu atveseļošanas posma struktūrvienībām:

1) sociālā atveseļošana - mērķtiecīga darbība, organizēts process, kura rezultātā pastāvošā sociālā sistēma mainās pati, izmantojot arī sociālo vidi. Tas ir pasākumu komplekss, kura mērķis ir sniegt indivīdam iespēju maksimāli atgūt fizisko, garīgo, profesionālo, sociālo un ekonomisko pilnvērtību, t.i., maksimāli integrēties sabiedrībā.

2) socializācija - personības tapšanas process. Socializācija nozīmē sociālo normu darbību un spēju, kā arī garīgo vērtību augšanu. Nelabvēlīgo sociālo apstākļu rezultātā var rasties antisociālā uzvedība, kam nepieciešama sociālā korekcija jeb resocializācija.

Socializācija ir process, kurā indivīds apgūst uzvedības modeļus, sociālās normas un vērtības, kas nepieciešami viņa veiksmīgai funkcionēšanai pastāvošajā sabiedrībā. Tā aptver visus kultūras, apmācības un audzināšanas procesus. Tā turpinās visu cilvēka mūžu un aptver visu cilvēka dzīves ciklu. Galvenie socializācijas mehānismi ir imitācija, identifikācija, kauns un vainas apziņa.[18, 87-102]

3) sociālais atbalsts - noderīga, izglītojoša, sociālā un psiholoģiskā palīdzība, kuru saņem persona.

4) sociālie resursi - izglītojošais, sociālais un psiholoģiskais atbalsts, kurš ir pieejams personai.

5) sociālā tīkla veidošana - sociālā pedagoga darbība ar mērķi veicināt un stiprināt saites, kas pastāv starp skolēnu un viņa ģimeni, vienklasniekiem, draugiem utt.

6) sociālās problēmas - pretrunas starp bērna dzīves vajadzībām un to apmierināšanas iespējām konkrētā sociālā vidē. Nobriedušā formā šīs pretrunas izspaužas dažādās sociālās novirzēs: alkoholismā, narkomānijā, prostitūcijā, pašnāvības mēģinājumos, nabadzībā.

7) starp profesionāļu komanda - dažādu profesionāļu grupa, kas darbojas kopējā mērķa sasniegšanai. Sociālais pedagogs, klases audzinātājs, skolas direktors, psihologs, bāriņtiesas priekšsēdētāja strādā kopā, lai atrisinātu kopīgu problēmu, sasniegtu kopējo mērķi [9, 243-256].

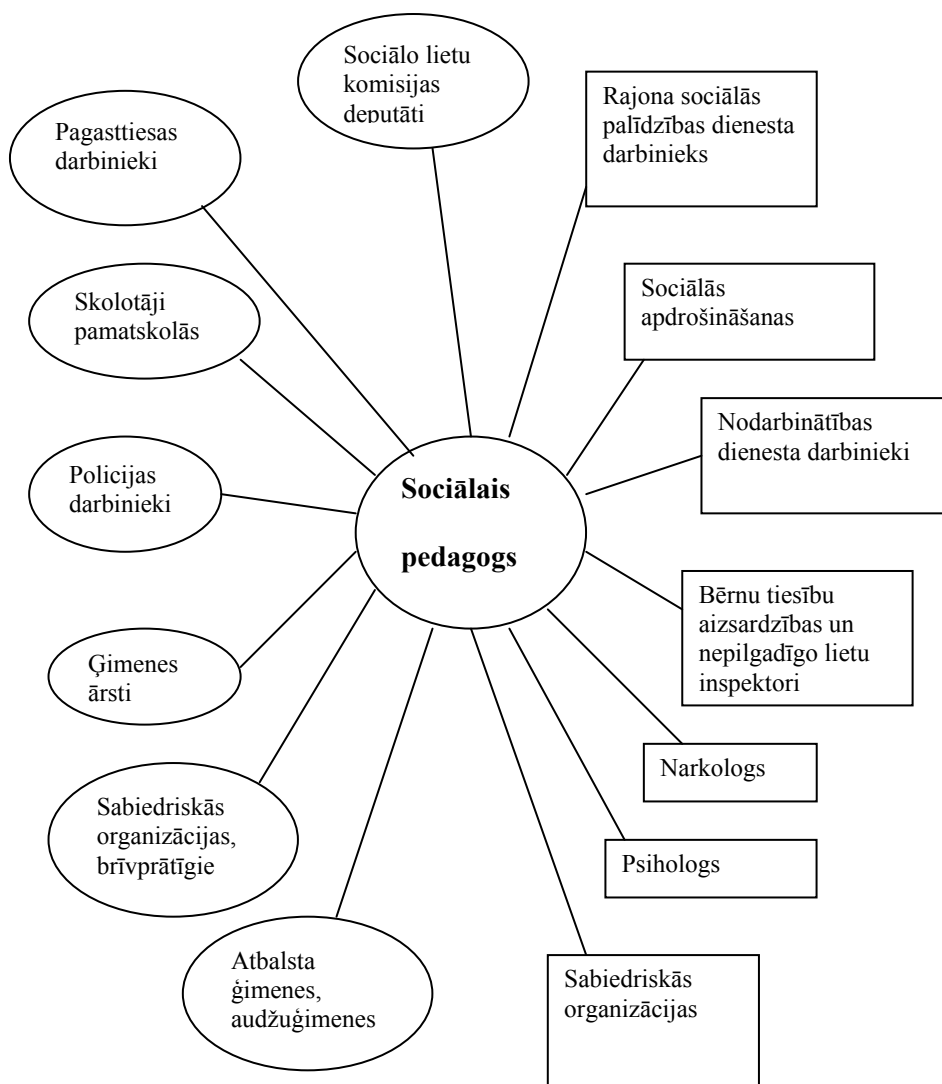
Bērnu no riska ģimenēm atveseļošana ir nepieciešams detalizēts un mērķtiecīgs darbs.

M. Rosa (Murray Ross) izdalīja 6 posmus darbam ar riska ģimenēm:

1. Noteikt vajadzības un mērķus.
2. Sakārtot tos prioritārā secībā.
3. Darbs pie vajadzībām un mērķiem.
4. Noteikt ārējos un iekšējos resursus.
5. Veikt darbības, kas saistītas ar mērķu izpildi.
6. Paplašināt un attīstīt savstarpējo sadarbību. [19, 94]

Šīs sociālās ārstēšanas fāzes varētu būt pamats resociālizācijai. Riska ģimeņu problēmas zināmā mērā ir līdzīgas, tādēļ to risinājumu iespējams plānot. Pirms mērķu izvirzīšanas jānosaka prioritārās problēmas, lai varētu pielietot attiecīgās metodes. Tas būtu sociālā pedagoga gadījuma resocializācijas pirmais solis. Sociālam pedagogam ir jāizvērtē visu problēmu (skolas kavējumi, pusaudža slimošana) pārmaiņu potenciāls. Katru problēmu pēta un novērtē, pamatojoties uz pārmaiņu potenciāla – problēma, indivīds, vide. Nākošajā etapā sociālais pedagogs piesaista starpprofesionāļu komandu, kuri modelē pārmaiņu procesa plānu. Sociālais pedagogs kopā ar profesionāļiem pieliek visas pūles, lai konceptualizētu un vārdiski formulētu problēmas un mērķus, detalizēti izdalot katra komandas darbinieka uzdevumus un funkcijas, lai sasniegtu izvirzīto mērķi. Sociālais pedagogs diskusijā ar starpprofesionāļu komandu izvērtē darbības prioritāti. Sociālam pedagogam savā darbā ar komandu jāizmanto visi iespējamie varianti. Eksistē dažādas riska ģimeņu atveseļošanas metodes. Pēdējā laikā pielieto vienu un to pašu tehniku un prasmes, kā arī to pašu tehnoloģiju darbā ar pusaudžiem no riska ģimenēm. Efektīva iejaukšanās liek izmantot vairāku institūciju sadarbību un koordinētu darbību – tā ir starpinstitucionālā pieeja.

Sociālā pedagoga sadarbību ar dažādām institūcijām var apskatīt shēmā:

Sociālā pedagoga sadarbība pusaudžu no riska ģimenēm resocializācijā [24,57]

Resociālizācijas procesu var iedalīt četros posmos:

pirmais posms – pusaudža iekšējās pasaules un apkārtējās vides izzināšana;

otrais posms – psihiskās pāraudzīšanas gatavības nodrošināšana. Šis posms iekļauj sevī pārrunas ar pusaudžiem, vēlēšanās iegūt pusaudža uzticību;

trešais posms – pusaudža tikumisku īpašību uzkrāšanas process. Šo procesu vajag cītīgi kontrolēt, laicīgi uzslavēt pusaudzi un dot vērtīgus padomus. Sociālā pedagoga galvenais uzdevums būtu palīdzēt pārvarēt krīzi un patstāvīgi izmainīt savu dzīvi. Pusaudzim pašam jāiemācās novērtēt savus soļus, to pozitīvās un negatīvās puses un pašam atrast pareizo izeju no situācijas.

Ceturtais posms – pusaudža pašaudzināšana, kad pusaudzis pats jau prot atrast izeju no jebkuras krīzes situācijas.

Kopumā darbā ar pusaudžiem no riska ģimenēm svarīgi realizēt sekojošos virzienos:

- sociālā gadījuma pārvešana pedagoģiskajā,
- tikumiskās pārlicinātības audzināšana,
- adekvāta pašvērtējuma izveidošana, paškritisko spēju izstrādāšana,
- personas emocionālās sfēras attīstīšana: vaļas gribas attīstīšana, spēja pakontrolēt sevi, adekvāti reaģēt uz norādījumiem,
- pusaudža iekļaušana sociāli noderīgas darbībās,
- pedagoģiskā ietekme uz pusaudža apkārtējo vidi (ģimeni, vienaudžiem, pieaugušajiem),
- labvēlīgā sociāli-pedagoģiskā klimata izveidošana,
- zināšanu trūkumu likvidēšana.

Efektīvajai darbībai ar riska pusaudžiem palīdz:

- pusaudža personības socializācijas faktoru zināšana, kā arī tā nepareizas uzvedības cēloņu izzināšana,
- individuāli-psiholoģisko, vecuma, viņa sociālās situācijas uzskaitē,
- pusaudža sociālā statūta klases kolektīvā, kā arī ģimenē, neformālajā kolektīvā, sociumā,
- cieņa pret pusaudža personību, uzticības pilnas attiecības, viņa iekšējās garīgas pasaules izpratne,
- jābalstās tikai uz to pozitīvo, kas ir šajā pusaudzī, ticība viņa spējām,
- pusaudža iekļaušana radošajā sabiedriskajā darbībā,
- vienotu prasību izstrāde no skolas puses, no ģimenes, sabiedrības,
- pusaudža pasargāšana no nelabvēlīgās vides un tās ietekmes.

2.1. Komandas darbs bērnu resociālizācijā.

Pusaudža veiksmīgai un ātrākajai resociālizācijai bieži jāpielieto komandas darbs. Starpprofesionāļu komanda ir dažādu profesiju grupa, kas darbojas kopīga mērķa sasniegšanai [21, 82]. Komandas kompetenci ietekmē daži faktori:

- 1) izpratne par problēmu
- 2) mērķu izvirzīšana
- 3) plāna izstrādāšana
- 4) organizētība
- 5) cīņa pret iespējām un apstākļiem
- 6) konfliktu risināšana
- 7) kopīga rezultāta sasniegšana

Komandas izpratne par problēmu, atvēršot riska ģimenes pusaudžus, izpaudīsies multiproblēmu prioritizēšanā, precīzu mērķu izvirzīšanā un resociālizācijas plāna izstrādē. Māra Siksa raksta „Kā veidot un vadīt veiksmīgu komandu” uzsver, ka katra grupa, kura strādā kopā, vēl nav vienība vai komanda. Par komandu uzskatāma grupa:

- kura uzņemas realizēt komplicētus projektus
- kuru vieno kopīgs mērķis
- kuru vieno savstarpējā atkarība cits no cita
- kuru vieno apņemšanās īstenot iecerēto un atbildība par grupu un tās darbu.

Autore noteikusi arī komandas dalībnieku lomas:

2. tabula

Komandas dalībnieku lomas [22,75]

Dalībnieku lomas	Galvenās īpašības un parastā uzvešanās	
Referents padomdevējs	<ul style="list-style-type: none"> • atbastītājs, palīgs, • tolerants, • informācijas vācējs, • patīk pētīt, atrast, uzzināt; 	<ul style="list-style-type: none"> • parasti nav agresīvs, • laiku uzskata par mazsvarīgu, • apzinās problēmas, • atstāj lēmumu izpildi citiem;
Radītājs novators	<ul style="list-style-type: none"> • ar bagātu iztēli, • vērsas nākotnē, • problēmu risinātājs, • patīk sarežģījumi, • nemitīgi meklē jaunus darba veidus; 	<ul style="list-style-type: none"> • strādā neregulāri, • mēdz nokavēt noliktos termiņus, • saista pētījumi, • neatkarīgs;
Izlūks veicinātājs	<ul style="list-style-type: none"> • pierunātājs, • patīk daudzveidīgs, stimulējošs darbs, • pazīst cilvēkus, 	<ul style="list-style-type: none"> • augsts enerģijas līmenis, • veiksmīgi iegūst līdzekļus, • viegli garlaikots, • sapņotājs, fantasts,

	<ul style="list-style-type: none"> • ietekmīgs, draudzīgs; 	<ul style="list-style-type: none"> • labs sarunu vadītājs;
	<ul style="list-style-type: none"> • 	<ul style="list-style-type: none"> •
Vērtētājs attīstītājs	<ul style="list-style-type: none"> • analītisks, objektīvs, • ideju attīstītājs, • patīk projektu attīstīšana un izvērtēšana, • eksperimentētājs; 	<ul style="list-style-type: none"> • viegli pārslēdzas no viena uzdevuma uz citu, • nepatīk rutīna, • sabiedrīks, neatkarīgs;
Dzinējs organizators	<ul style="list-style-type: none"> • organizē un izpilda, • ātri izlemj, • orietēts uz rezultātiem, • nepacietīgs; 	<ul style="list-style-type: none"> • veicina darbību, • stimule laika ierobežojumi, • ierobežo sevi un citus, • grib darīt, nevis runāt un domāt;
Noslēdzējs ražotājs	<ul style="list-style-type: none"> • stingrs, • orientējas uz detaļām, • sīkumains, pedantisks, • koncentrējas uz dažādām lietām dziļi un pilnīgi, • patīk precizitāte, • kvalitāte; 	<ul style="list-style-type: none"> • kritisks pret kļūdām, • kluss, dziļi domājošs, • nepatīk pārmaiņas un steiga;
Aizstāvis uzturētājs	<ul style="list-style-type: none"> • konservatīvs, uzticams • ilgojas pēc pagājušā, • skaidri zina, kas ir nepareizi, • apzinās, kāpēc un to dara; 	<ul style="list-style-type: none"> • var komandu saliedēt, • labprāt dod padomus, • veiksmīgs starpnieks, • rūp citu jūtas;
Apvienotājs koordinētājs	<ul style="list-style-type: none"> • viegli pieejams, • izprot uzdevumus kopumā, • labs sarunu vadītājs, • godīgs, • stingrs. 	<ul style="list-style-type: none"> • izvirza komandai mērķi, • prasmīgi iesaista citus līdzstrādniekus, • veicina komandas labu veidošanos.

Komandā var tikt iesaistīti visi tie speciālisti, kas var sniegt būtisku atbalstu komandai izvirzīto uzdevumu sasniegšanā:

1. Sociālais darbinieks-profesionālis, kam ir zināšanas par sociālā darba ētiku, standartiem, sociālā gadījuma vadīšanu, dažādām teorijām un metodēm.
2. Sociālais pedagogs-speciālists ar zināšanām sociālajā pedagoģijā, kurš veic sociālpedagoģisku darbību ģimeņu, bērnu un jauniešu negatīvās socializācijas seku ierobežošanā.
3. Bērnu tiesību aizsardzības speciālists-risina jautājumus, kas saistīti ar bērna tiesību un interešu ievērošanu.

4. Bāriņtiesas speciālists-apzina tās ģimenes, kurās nav pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana.
 5. Nepilngadīgo lietu inspektoru dienesta darbinieks-speciālists, kas piedalās nepilngadīgo tiesiskajā audzināšanā, veic individuālo profilaksi, sistematizē un analizē nepilngadīgo noziedzīgos nodarījumus.
 6. Pašvaldības policists-veic konsultanta lomu un nodrošina ar konkrēta gadījuma risināšanā nozīmīgu informāciju.
 7. Psihologs-palīdz cilvēkiem labāk orientēties sarežģītās dzīves situācijās un rast izeju no tām.
 8. Skolotāji un klases audzinātāji-veic pedagoģisku darbību izglītības institūcijā, atbalsta resurss un papildus informācijas sniedzējs
 9. Jaunatnes darba organizators-nodarbojas ar bērnu un jauniešu brīvā laika pavadīšanas iespēju organizēšanu
 10. Ģimenes ārsts-sniedz medicīniska rakstura konsultācijas, kas saistītas ar bērna veselību, var konstatēt cita speciālista (narkologa, psihiatra) iesaistīšanas nepieciešamību.
- Var secināt, ka dažādu profesiju pārstāvji var sniegt katrs savu ieguldījumu pusaudža resociālizācijā. Būtiskais nav komandā iesaistīto speciālistu daudzums, bet gan dažādo profesiju ieinteresētība sadarboties un kopīgi centieni sasniegt izvirzīto mērķi.
- Sociālajam pedagogam ir jāizveido komanda un jā sagatavo tā komandas darbības realizācijai. Maļinovas pamatskolā sociālā pedagoga komandā ieietu ģimenes ārsts, skolas direktors, klašu audzinātāji, pagasttiesas priekšsēdētāja, municipālās policijas pārstāvis, psihologs.
- Savukārt, ņemot vērā, ka klients ir no riska ģimenes, tad konfliktu risināšana varētu būt aktuāls faktors, kam jāpievērš uzmanība. Riska ģimeņu sociālās problēmas ir specifiskās un daudzveidīgas, tādēļ to risinājumam būtu jābalstās uz daudzu profesionāļu kopīga un mērķtiecīga darba.
- Maļinovas pamatskolas sociālā pedagoga resociālizācijas komandā lomas tika sadalītas sekojoši:

Resocializācijas komanda Maļinovas pamatskolā

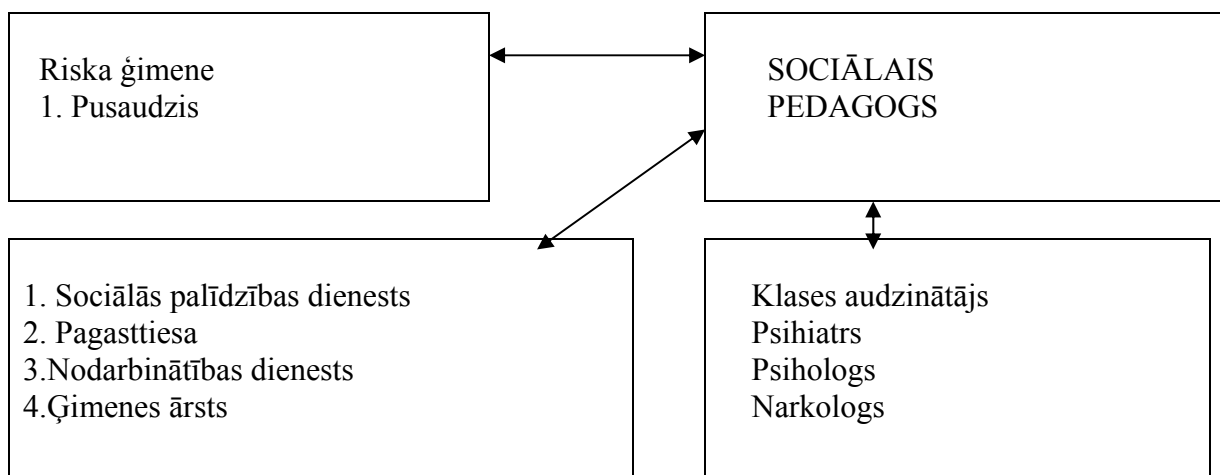
Komandas loceklis	Loma komandā	Pienākumi
Direktors	Atbalstītājs	Atbalstīja resociālizācijas procesu, atbalstīja visas idejas, darbības, nodrošināja telpas, laiku
Sociālais pedagogs	Organizators, koordinators	Organizēja resociālizācijas procesa gaitu, izvirzīja komandai mērķi, uzdevumus, iesaistīja citus komandas dalībniekus, veicināja komandas labu veidošanos
Psihologs	Konsultants	Noskaidroja pusaudžu garīgās trauksmes, deficītus, novadīja testu, lai noskaidrotu pusaudžu agresivitātes pakāpi un izanalizēja tā rezultātus.
Pagasttiesas priekšsēdētāja	Konsultants	Strādāja ar riska ģimenēm, apmeklēja ģimenes pēc dzīvesvietas, vadīja resociālizācijas pasākumus ģimenē
Municipālais policists	Konsultants	Paņēma šos pusaudžus savā kontrolē, kontrolēja pusaudžus ārpus skolas dzīves, pa vakariem ,diskotēkās. Cieši kontaktēja ar nepilngadīgo lietu inspektori, kā arī ar pagasttiesas priekšsēdētāju.
Ģimenes ārsts	Konsultants	Konsultēja par pusaudžu veselības stāvokli, sadarbojās ar speciāliem ārstiem: narkologu, psihiatru, Daugavpils centrālās slimnīcas speciālistiem.
Nepilngadīgo lietu inspektore	Konsultants	Bieži iejaucās pusaudžu resociālizācijas procesā, cieši sadarbojās ar pagasttiesas priekšsēdētāju un municipālo policiju, kontaktējās ar riska ģimenēm, pārrunāja visas radušās problēmas.

2.3. Sociālā pedagoga darbība bērnu resociālizācijā.

Sociālā pedagoga galvenais uzdevums, strādājot ar riska ģimeni, - nostiprināt savstarpējo sadarbību ar to, izmantot visu pedagoģisko līdzekļu kompleksu, lai izmainītu sazināšanās stilu starp vecākiem un pusaudžiem, atbildības par audzināšanu attīstīšana, iedarbošanās uz pusaudža garastāvokli, viņa uzvedības koriģēšana. Sociālais pedagogs palīdz vecākiem apzināties pozitīvos un negatīvos notikumus, kuri notiek ģimenē, saskatīt reālu iespēju mainīt smago situāciju, māca pārvarēt grūtības, kuras radušās sasniedzot ģimenes labklājību. Viņš, kā mērķi, izvirza ģimenes audzināšanas potenciāla atjaunošanu. Sociālā pedagoga darba ar ģimeni struktūru var apskatīt shēmā :

5. shēma

**Sociālā pedagoga darbības tīkla modelis
darbā ar riska ģimeni. [24,75]**

Viens no sociālā pedagoga galvenajiem uzdevumiem – pusaudža problēmu atrisināšana un mazināšana.

Sociālā pedagoga darba pamata virzieni būtu:

- veikt riska ģimeņu izpēti;
- palīdzības plānošana un īstenošana;
- resursu meklēšana un iesaistīšana;
- pārmaiņu, rezultātu izvērtēšana.

Sociālajam pedagogam būtu arī savas funkcijas pusaudžu no riska ģimenēm resociālizācijas procesā:

- 1) novērtēšanas funkcija- sociālais pedagogs regulāri novērtē pusaudža problēmas stāvokli, palīdzības procesa efektivitāti, identificē problēmas saturu;

- 2) vidutāja funkcija – starpniecība starp dažādām instancēm, kuras ņemās ar pusaudža resocializāciju;
- 3) mobilizējošā funkcija – pārrunas, konsultēšana darbā ar pusaudzi;
- 4) aizsargājošā funkcija – pārstāv visus riska ģimenes locekļus citu instanču priekšā;
- 5) kompensējošā funkcija – izspaužās pusaudža apgādē un aprūpē.

Balstoties uz izpratni par riska faktoriem, pašvaldība arī var mērķtiecīgi organizēt darbu ar pusaudžiem no riska ģimenēm. Tas nozīmē, ka pašvaldības institūcijas, iesaistot pašvaldības dienestus un pievēršot uzmanību pusaudža vajadzībām, savu iespēju robežās var mazināt riska faktoru ietekmi un stiprināt aizsargfaktoros. Pašvaldību institūcijas var:

- sekmēt dažādu sociālo grupu izvēles iespēju paplašināšanu un viņu spēju uzlabošanu;
- sniegt nepieciešamo psiholoģisko, sociālo, ekonomisko u.c. palīdzību riska ģimenei un nepilngadīgiem;
- sekmēt sociāli mazaizsargātu iedzīvotāju un cita riska grupu dzīves apstākļu uzlabošanu;
- regulēt jautājumus, kas saistīti ar pusaudžu audzināšanu;
- sekmēt pusaudža tiesību ievērošanu un īstenot pusaudža interešu aizstāvību;
- ierobežot vecāku, citu pieaugušo, vienaudžu negatīvu ietekmi uz pusaudzi;
- veicināt gan pieaugušo, gan pusaudžu drošību[22, 123].

Katrā pašvaldībā strādā cilvēki, kas aizsargā bērnu un pusaudžu tiesības. Bērnu un pusaudžu tiesības pašvaldībā aizstāv bāriņtiesa, sociālās palīdzības centrs, bērnu tiesību aizsardzības inspektors, pašvaldības policija, nepilngadīgo lietu administratīvā komisija, krīzes centri, bērnu nami, veselības aprūpes un izglītības iestādes, bērna brīvā laika organizēšanas iestādes. Maļinovas pagastā no minētajiem darbiniekiem, kas aizsargā bērnu tiesības un kaut kādā veidā piestrādā ar pusaudžiem no riska ģimenēm ir pagasttiesas priekšsēdētāja un skolas medmāsa vienā personā, pašvaldības policists, izglītības iestāde – skola.

Darbs ar ģimeni var tikt organizēts, balstoties uz „ģimenes problēmas” definīciju. Šo problēmu redzējums un klasifikācija ir dažāda. Lai uzlabotu sociālo situāciju ģimenēs, atbalsts, kas tiek sniegts ģimenei, var tikt vērsts uz šādu problēmu risināšanu:

- problēmas, kas saistītas ar ģimenes dzīves kvalitāti (bezdarbs, atbilstošā mājokļa trūkums, veselības problēmas bez pienācīgas aprūpes)
- problēmas, kas saistās ar vecāku spējām veikt savus pienākumus (zināšanu un sociālo prasmju trūkums, sadzīves iemaņu trūkums, neprasme nodrošināt bērna aprūpi, informācijas un atbalsta trūkums ģimenēm ar pusaudžiem)
- problēmas, kas saistītas ar krīzes situāciju ģimenē (problēmas laulības šķiršanas gadījumā, pēkšņa invaliditāte)

- problēmas, kas saistītas ar specifisku ģimenes situāciju, apstākļiem, vajadzībām (ģimenes ar speciālām vajadzībām, vardarbības problēmas ģimenē)

Starp ģimenēm ar dažādu sociālo problēmu spektru ir arī tādas ģimenes, kas ir arī apzīmējamās kā augsta sociālā riska jeb disfunkcionālās ģimenes. Šajās ģimenēs visbiežāk tiek identificēts riska bērns. Turpmāk definēsim tās ģimenes, kuras vistiešāk „sekmē” savu bērnu delikventās uzvedības veidošanos:

- ģimenes, kurās vecāki ar savu uzvedības modeli ir pusaudžu pretlikumīgās uzvedības veidotāji;
- ģimenes, kurās vecāki „iedrošina” pusaudzi noziedzīgām darbībām;
- ģimenes, kurās ikdienā raksturīga cietsirdība [13, 72].

Pārzinot problēmu loku, var plānot atbalstu ģimenei. Darbu ar ģimeni apgrūtina apstākļi, ka bieži vien riska ģimenēs problēmas tiek slēptas. Nepieciešams attīstīt gan darbu preventīvā līmenī (novērst problēmas), gan darbu diagnosticējošā līmenī (identificēt riska ģimenes), gan rehabilitējošā līmenī (atjaunot ģimenes un indivīdu funkcionējošās spējas).

Strādājot ar riska ģimeni, sociālajam pedagogam jāievēro daži ieteikumi:

- nedrīkst dot gatavus padomus ģimenes locekļiem un radīt viņos vainas sajūtu par esošo situāciju;
- tikšanās reizē uzmanīgi jāuzklausā klients un nav ieteicams mainīt sarunas tēmu;
- iedrošināt klientu runāt, paust savas bažas, dalīties pārdzīvotajā;
- nav ieteicams uzdot triviālus jautājumus (kas sākās ar vārdu kāpēc);
- iedrošināt klientu pieņemt lēmumu pašam;
- nevajadzētu klienta situāciju salīdzināt ar savu;
- nelietot asprātības, jokus, parunas, apspriežot klienta situāciju;
- ievērot profesionālās ētikas principus.

Laicīgi identificēt riska pusaudzi ļoti svarīgi. Riska pusaudža agrīna identificēšana paver plašākas atbalsta iespējas. Ir svarīgi pievērst uzmanību katrai par pusaudzi sniegtai informācijai un to izvērtēt. Par to, ka pusaudzis kļūst par riska bērnu signalizē agrīnas brīdinājuma zīmes:

- zema interese par skolu un trūcīgas pamatzināšanas;
- klaiņošana;
- vardarbības izpausme zīmējumos un rakstu darbos;
- nekontrolējamas dusmas;
- agresija, citu bērnu sišana;
- sociāla pašizolācija;
- pārmērīga izolētības, atstumtības un vientulības sajūta;

- pusaudzis ir atkārtotas vardarbības upuris;
- ar disciplīnu saistītas problēmas;
- atkarība no alkohola, narkotikām;
- dažādu ieroču nesāšana.

3. PUSAUDŽU NO RISKĀ ĢIMENĒM RESOCIĀLIZĀCIJA

3. Maļinovas pamatskolas riska ģimeņu un pusaudžu izpēte

Cilvēka audzināšana notiek sabiedrībā. Mūsdienu sabiedrība ir tik sarežģīta struktūra, kur savijās cilvēku ekonomiskās, politiskās, nacionālās, ģimenes audzināšanas attiecības. Bērna kā sabiedrības locekļa attīstība notiek visu šo sabiedrisko attiecību iedarbībā, nevis kādas vienas iedarbības formas ietvaros. Tas nosaka pedagoģiskā pētījuma objekta specifisko sarežģītību.[1,7]

Lai palīdzētu pusaudžiem resociālizēties, jābūt priekšstatam par pusaudžu ģimenēm, to problēmām un vajadzībām. Izpētot riska ģimeņu sociālās problēmas, var izstrādāt optimālo pusaudža no riska ģimenes resociālizācijas modeli.

Kopumā pa skolu situācija ir ļoti sarežģīta: ļoti daudz ģimeņu ir nepilnas, bez tēviem vai ar patēviem. Tabulā var redzēt, kāds ir ģimeņu sastāvs kopumā:

5. tabula

Maļinovas pamatskolas ģimeņu sastāvs

Klase	Bērnu skaits	Māte	Tēvs	Māte un tēvs
1. klase	8	8	7	7
2. klase	5	5	4	4
3. klase	5	5	4	4
5. klase	11	11	10	10
6.klase	9	9	8	8
7. klase	10	10	6	6
8.klase	10	10	4	4
9. klase	13	12	7	7
Kopā	71	70	50	50

Arī pa skolu kopumā ļoti sarežģīta situācija ar alkohola lietošanu ģimenēs. Tabulā var redzēt visas skolas vecāku attieksmi pret alkoholu.

Vecāku skaits Maļinovas pamatskolā, kas lieto alkoholu

TabulaKlase	Bērnu skaits	Māte	Tēvs	Abi
1. klase	8	2	3	1
2. klase	5	2	2	1
3. klase	5	1	3	0
5. klase	11	3	7	0
6.klase	9	2	2	0
7. klase	10	3	Tēvu trūkums	-
8.klase	10	4	Tēvu trūkums	-
9. klase	13	5	3	2
Kopā	71	22	20	4

Tālāk tabulā atspoguļo bērnu skaitu ģimenēs:

7. tabula

Bērnu skaits ģimenēs Maļinovas pamatskolā

Klase	Ģimeņu skaits	Bērnu skaits ģimenēs				
		1 bērns	2 bērni	3 bērni	4 bērni	5 un vairāk bērni
1.	8	2	3	3	-	-
2.	5	-	1	4	-	-
3.	5	1	2	2	-	-
5.	11	1	5	5	-	-
6.	9	2	4	3	-	-
7.	10	1	3	4	2	-
8.	10	3	-	3	4	-
9.	13	-	3	7	3	

Tātad varētu secināt, ka no 65 ģimenēm nav nevienas, kurā augtu 5 un vairāk bērni, lielākā daļa ir ģimenes, kurās aug 2-4 bērni. Tas ir īpaši problemātiski, ja ņemt vērā to, ka pārsvarā visi vecāki ilgus gadus nestrādā. Tas ir saistīts, proti, ar to, ka lielākai daļai nav labas izglītības. Sekojošā tabulā var redzēt vecāku iegūtās izglītības līmeni skolā:

8. tabula

Vecāku izglītība Maļinovas pamatskolā

Vecāku skaits	Iegūtā izglītība			
	Pamata(%)	vidējā(%)	vidējā speciālā(%)	augstākā(%)
Mātes (70)	50%	20%	20%	10%
Tēvi (50)	30%	15%	35%	20%

Apkopojot respondentu atbildes uz jautājumiem, varu izveidot riska ģimeņu vecāku sociālo portretu mūsu skolā:

- riska ģimeņu uzskaitē ir nonākuši vecāki produktīvā vecumā no 25 līdz 40 gadiem;
- visbiežāk riska ģimeņu uzskaitē ir nonākuši respondenti, kas nesastāv laulībā un vieni audzina nepilngadīgos bērnus;
- pārsvarā tās ir daudzbērnu ģimenes;
- respondentu vairākums ir ar pamatizglītību vai vidējo speciālo izglītību;
- 90% respondentu nestrādā oficiālajā darbā;
- respondenti nezina, kādus sociālos pakalpojumus var saņemt vietējā pašvaldībā.

Tie būtu riska ģimeņu kopējie socializācijas deficīti.

Turpinājumā tika izzinātas, kādas tad ir riska ģimeņu sociālās problēmas un sociālās vajadzības. Vislielākā problēma ir bezdarbs, arī materiālās problēmas. 60% atzīst, ka viņiem nav izglītības, kā arī 20% atzīst alkoholismu par savu problēmu.

Riska ģimenēs, kuras tika iekļautas resociālizācijas procesā, visi simtprocentīgi lieto alkoholu. Turpinājumā tika apskatīts, pie kurām sociālām institūcijām ir griezušās riska ģimenes, lai risinātu savas sociālās problēmas. Pārsvarā tikai daži ir griezušies vietējās pašvaldības pagasttiesā, bet 70% nav nekur lūguši palīdzību, jo nevienam netic. Neviens nav griezies uz sociālās palīdzības centru vai pagasttiesu.

Respondentiem tika piedāvāts sakārtot secībā svarīgākās vērtības, vienu no izvēlēm atstājot viņu ziņā. 40% izvēlējās darbu, 25% pārtiku, 20% labu sakārtotu mājokli, 10% nosauca

izklaidi un 5% nosauca, ka gribētu iegūt vēl vienu izglītību (specialitāti), lai varētu konkurēt darba tirgū.

Kā liecina anketēšanas rezultāti, daudzas no ģimenēm atrodas krīzes situācijā, daudzas ir uz tās robežas, tomēr mainīt dzīves modeli necik nevēlās. Šīs ģimenēs no vērtībām neviens nenosauca kā vērtību savus bērnus.

Iekļauto resocializācijā pusaudžu riska ģimeņu apraksts

Izpēte un resociālizācijas pasākumi tika veikti Daugavpils rajona Maļinovas pamatskolā, tie bija skolēni, pusaudži no 7.-9. klasēm. Resociālizācijas procesā piedalījās 6 pusaudži no riska ģimenēm, pētījumā tika izmantoti empīriskās pētīšanas metodes: anketēšana, intervēšana, novērošana, pārrunas. Izpētes uzdevumi bija:

- 1) izanalizēt sešas riska ģimenes mūsu skolā;
- 2) novadīt anketēšanu, lai noskaidrotu bērnu veselības stāvokli, mācību motivācijas nianšes;
- 3) pārrunāt ar skolas pedagogiem, klases audzinātājiem par pusaudžiem no riska ģimenēm;
- 4) pārrunāt ar katru pusaudzi no riska grupas personīgi;
- 5) apmeklēt un parunāt ar pusaudžu vecākiem.

Šie pusaudži nāk no ģimenēm, kurās ir 3-4 bērni. Četrās ģimenēs tēva nav, vienā ģimenē ir patēvs, tikai viena ģimene ir pilna.

Visvairāk šajās ģimenēs vecāku vecuma grupa ir no 30 līdz 40 gadiem (5 ģimenēs), arī no 40 līdz 50 gadiem (1 ģimene). Vecuma grupa no 30 līdz 40 gadiem ir visvairāk piemērota, lai rūpētos un audzinātu bērnus. Ilgstošā bērna uzturēšanos tādā vidē nestimulē jauno paaudzi veidot citas vērtības. Šīs ģimenes vecuma ziņā ir vēl jaunas un viņiem varētu būt vēl bērni.

Ļoti svarīgi ņemt vērā viņu izglītības līmeni. Liels procents ir ar pamatizglītību (80%), 20% respondentu ir vidējā izglītība. Tāda izglītība liedz tikt pie labi atalgota darba, konkurēt darba tirgū, kas savukārt, liedz tikt pie materiāliem resursiem. Kā rezultāts 90% respondentu nestrādā oficiālajā darbā, citreiz piestrādā pie kāda saimnieka vai veic kādus sezona darbus. Zems un neregulārs ienākumu līmenis ierobežo iespēju nodrošināt sevi un savus ģimenes locekļus ar pilnvērtīgu uzturu, nepieciešamo apģērbu, higiēnas precēm un pirmās nepieciešamības pakalpojumiem. Nespējot samaksāt īri un komunālos pakalpojumus šīs riska ģimenes ir spiestas pārcelties uz nomalēm vai zaudēt tiesības uz mājokli vispār.

Pagastā netiek pietiekoši risinātas tādu ģimeņu problēmas vairāku faktoru dēļ:

- nepietiekošs finansējums,
- nav profesionālu speciālistu, kas nodrošina ilgstošus un daudzveidīgus pakalpojumus un preventīvo darbu,

- netiek veikta pagasta esošo un nepieciešamo resursu analīze un to piesaiste darbam ar tādām riska ģimenēm,

- nav modeļu, kā pagastā veikt sociālo darbu ar riska ģimenēm.

Turpinājumā tika uzzinātas, kādas tad ir riska ģimeņu sociālās problēmas un sociālās vajadzības. Vislielākā problēma ir bezdarbs, arī materiālās problēmas. 60% atzīst, ka viņiem nav izglītības, kā arī 20% atzīst alkoholismu par savu problēmu.

Riska ģimenēs, kuras tika iekļautas resociālizācijas procesā, visi simtprocentīgi lieto alkoholu. Anketēšanas, pārrunu darbs paredzēja kontaktu nodibināšanu starp klašu audzinātājiem un bērniem no riska ģimenēm.

Pārruna „Pusaudžu attieksme pret alkoholiskajiem dzērieniem” (mutiskā formā).

Materiāls: jautājumu uzskaitījums.

Instrukcija: pusaudzim tiek piedāvāts noteiktā secībā atbildēt uz 13 jautājumiem.(skat. pielikumu N. 5)

Izpētes rezultāti parādīja, ka vēlme iedzert ir gandrīz vienmēr ir atkarīga no garastāvokļa. Parasti tas notiek jautrā kompānijā. 80% no aptaujātajiem atbildēja, ka viņi lieto alkoholu, lai aiziet no savām problēmām gan ģimenē, gan skolā. Alkoholiskie dzērieni pusaudžus nebiedē, no tiem visvairāk viņi lieto alu, šņabi un viss, kas ir stiprāks par 40 grādiem.

Anketa

„Alkohola nozīme pusaudžiem”

Materiāls: jautājumu uzskaitījums. (skat. pielikumu N. 6)

Instrukcija: pusaudzim tiek piedāvāts izpētīt anketu un atbildēt uz 15 jautājumiem.

Šīs anketas rezultāti liecina, ka pusaudži pirmo reizi sāka lietot alkoholu ap 11 gadiem, tāpēc, ka tā darīja viņu ģimenēs, viņu vecākie draugi, un pats šausmīgākais ir tas, ka 90 % aptaujāto ir vienalga, ko dzert. Puse no viņiem var lietot alkoholiskus dzērienus pat mājās. Pārējie diskutēkās kopā ar draugiem. Interesanti, ka pat pusaudži no labvēlīgām ģimenēm, uzskata, ka svētkos ir obligāti jālieto alkohols.

Anketa „Pusaudža prasmes kontaktēties”

Uz apgalvojumiem bija jāatbild jā vai nē.(skat. pielikumu N 7.)

Anketēšanas rezultāti parādīja, ka pusaudžiem ir grūti atdarināt citu cilvēku uzvedību, arī viņi neprot mainīt savu uzvedību atkarībā no situācijas. 60% no aptaujāto kompānijās esot uzmanības centrā. 50% atzīmēja, ka patīk strīdēties jebkurā gadījumā, lai pierādīt savu taisnību, kaut arī nebūs tajā pārliecināts. Pusaudži izvairās no tiem cilvēkiem, kuri viņiem nepatīk, tātad neprot savaldīt savas emocijas. Var secināt, ka pusaudžiem ir zems kontaktspēju kultūras līmenis.

Ekspress anketa

Šo anketu pusaudži pildīja ātri, nedomājot ilgi par atbildi. Varēja atbildēt ar vārdiem jā, nē, nezinu, grūti pateikt. .(skat. pielikumu N. 8)

Aptaujas rezultāti parādīja, ka visiem pusaudžiem ir noslēpumi no saviem vecākiem. Savas istabas nav, jau minimums 2-3 gadus smēķē, 30 % negribas pa vakariem citreiz atgriezties mājās. Savas dzimtas vēsturi nezina, no pārrunām varēja secināt, ka viņi nezina, kā sauc viņu vectēvus pilnā vārdā. Pusaudži pat nav uzdevuši sev jautājumu, vai viņi patīk skolotājiem skolā. Vietu sabiedriskajā transportā neatbrīvo. 70 % gribētu pēc skolas beigšanas aizbraukt citā valstī, lai piepelnītos.

Anketa „Mana attieksme pret mācībām”.

Pusaudžiem tika piedāvāti apgalvojumi, kuros jāpasvītro atbilde vai jāpabeidz teikums. (skat. pielikumu N. 9)

Anketēšanas rezultāti parādīja, ka mācīties pusaudžiem nav interesanti, uz skolu viņi nāk tikai lai pabiedroties ar draugiem. Visvairāk patīk tādi priekšmeti, kuros neuzdod mājas darbus (sports, mājturība, vizuālā māksla). Ar grūtībām padodas valodas, matemātika, ķīmija, fizika. Gadījumā, ja viņi būtu skolotāji, neuzdotu mājas darbus, gribētu, lai biežāk būtu tādi priekšmeti, kā veselības mācība, mūzika, vizuālā māksla.

Anketa „Mana attieksme pret manu veselību”

Šī anketa palīdz bērniem noteikt savu attieksmi pret veselību. Bija nepieciešams atbildēt uz dotajiem jautājumiem ar vārdiem jā, nē. (skat. pielikumu N. 10)

Tātad var secināt, ka neviens pusaudzis neievēro dienas režīmu, no rīta nevingro. Sporta stundās vairāk patīk spēlēt basketbolu, futbolu, volejbolu, tikai neskriet krosus. Tabakas dūmi viņiem nekaiš, jo paši smēķē jau ne vienu gadu. Alkoholu gan uzskata par kaitīgu vielu, bet tas netraucē lietot to dažreiz svētkos, diskotēkās.

Pārruna ar skolas pedagogiem.

Materiāls: jautājumu uzskaitījums mutiskā formā.

Instrukcija: pedagogiem tiek piedāvāts atbildēt uz jautājumiem.

1. Nostrādājot skolā noteiktu laiku, pēc jūsu domām, cik stipri riska ģimenes ietekmē pusaudžu socializāciju?
2. Kā jūs raksturotu šādu pusaudžu personību, viņu uzvedību?
3. Kāda ir jūsu attieksme pret šādiem pusaudžiem?
4. Pēc jūsu domām, kādā vecumā visbiežāk sākas pusaudžu asociālizācija?
5. Vai jūs nevarētu nosaukt iemeslus tam, kas mudina asociālizāciju?
6. Kurš no iemesliem ir galvenais (viens no pirmajiem)?
7. Kādu darbu jūs veicat starp pusaudžiem resociālizācijas labā ?
8. Vai jūsu veiktajam darbam ir rezultāts?

Pēc pārrunu rezultātiem izriet sekojoši secinājumi: pusaudžu asociālizācija progresē.

Vidējais vecums, kad sākas tāda veida problēmas, apmēram ir 11 gadi. Pedagogi nosauca sekojošus asociālizācijas iemeslus:

- 70% - riska ģimenes;
- 20% - bērna apkārtējā vide;
- 10% - reklāma.

Kaut arī pedagogi cenšas un strādā ar tādām ģimenēm, tomēr kādu rezultātu sasniegt ir ļoti grūti, jo no ģimenes puses nekāda atbalsta nav. Skolā stāsta vienu, bet mājās notiek pavisam kas cits.

Pārrunas ar vecākiem.

Materiāls: jautājumu uzskaitījums.

Instrukcija: vecākiem tiek piedāvāts atbildēt uz 10 jautājumiem.

1. Kā jūs domājat, vai jūsu bērnam ir kādas problēmas?
2. Vai jūs bieži runājat ar bērnu par viņa problēmām?
3. Cik daudz laika jūs veltāt savam bērnam?
4. Pēc jūsu domām, kas visvairāk ietekmē bērnu pusaudža vecumā: ģimene vai apkārtējā vide?
5. Vai jūs izmantojat kādu literatūru sava bērna audzināšanā vai izmantojat šim nolūkam tikai savu pieredzi?

Gandrīz visi vecāki atzīst, ka diezgan maz laika velta saviem bērniem, daudzās ģimenēs vispār nav kontakta starp bērniem un pieaugušajiem. Bet gandrīz neviens neatzīst, ka viņu ģimene ir vainīga bērna problēmās. Bērna audzināšanā vecāki paļaujas tikai uz savu pieredzi, jo jau sen nepērk jaunas grāmatas un nepasūta periodiku naudas trūkuma dēļ.

Pārrunas ar klašu audzinātājiem par pusaudžiem, kuri tiek audzināti riska ģimenē.

Mērķis: pusaudžu no riska ģimenes raksturojums.

Izpētes metodes:

1. Pusaudža un ģimenes novērošana.
2. Pārruna ar klases audzinātāju.

Klases audzinātājam tiek piedāvāts atbildēt uz jautājumiem:

1. Vai Jūsu klasē ir pusaudži no riska grupas ģimenes?
2. Raksturojiet Jūsu nosauktās ģimenes (materiālais, sociālais stāvoklis).
3. Vai tāds dzīves stils ģimenēs atspoguļojas pusaudža uzvedībā utt.?

Skolas pedagogi nosauca 10 riska ģimenes. Šīm ģimenēm raksturīgs zems sociāli-ekonomiskais līmenis, vecāku pienākuma nepildīšana, šie vecāki neinteresējas par sava bērna mācībām, kā rezultātā pusaudži bieži kavē skolu, jo nav gatavojušies nodarbībām, viņi nav ieinteresēti jebkādā darbībā (neapmeklē sekcijas, pulciņus u.c.). Visas šīs ģimenes apvieno kopējie kritēriji:

- zems materiāli – ekonomiskais līmenis;
- sociālā nelabklājība;
- kontroles trūkums;
- zems izglītības, pedagoģiskais, kultūras līmenis;

- netaisnīgs pusaudža novērtējums utt.

Maļinovas pamatskolā tiek veikts darbs neattaisnotu stundu kavējumu samazināšanai:

- 1) klases audzinātāji regulāri paziņo skolas direktoram par bērnu un pusaudžu neattaisnotiem kavējumiem;
- 2) tiek organizētas pārrunas ar bērniem un vecākiem;
- 3) tiek organizēta riska ģimeņu dzīvesvietas apmeklēšana;
- 4) nepieciešamības gadījumā informācija tiek nosūtīta uz pagasttiesu, lai izvērtētu vecāku pienākumu izpildi.

Klašu audzinātāji cenšas darbā ar riska ģimenēm ar pirmo izdevību strādāt kopā (kooperējoties), palīdz mātēm un tēviem justies droši pārrunu laikā, regulāri vākt, apkopot, analizēt informāciju, izmantojot dažādus informācijas avotus.

Riska ģimeņu apmeklējums.

Mērķis: noteikt nepieciešamību un iespējas strādāt ar ģimeni, izveidot informatīvo platformu.

Balstoties uz apmeklējuma rezultātiem, tika noteiktas ģimenes audzināšanas īpatnības:

1. Vecāki nerāda apstākļus normālai bērna attīstībai: nav normālu dzīves apstākļu (sanitār higiēniskā nolaidība, nesakārtots dienas režīms).
2. Vecāki neattīsta bērna izzinošās intereses: neklausās kopā ar savu bērnu radiopārraides un neapspriež tās; nelasa grāmatas, neapmeklē kinoteātrus, kopā nepastaigājas utt.
3. Vecāki rāda saviem bērniem piemēru alkohola lietošanā.
4. Vecāki nepalīdz bērniem organizēt lietderīgu darbu mājās.
5. Bērniem ir konkrēti darba pienākumi ģimenē (pēc līdzekļu esamības pērk produktus, dažreiz veic mājas uzkopšanu u.tml.).
6. Vecāki nesaskata trūkumus savu bērnu audzināšanā.

Trūkumu iemesli ģimenē:

- ģimenes nelabvēlība (alkohola ļaunprātīga lietošana, zems materiālais līmenis sanitār higiēniskā nolaidība);
- zems izglītības, pedagoģiskais, kultūras līmenis;
- bieža kontroles neesamība;
- pusaudža nepareizs novērtējums;
- pārāk liels ģimenes audzināšanas iespēju novērtējums un citi iemesli.

Šādā veidā, balstoties uz saņemto informāciju, var spriest par to, ka vecāki nav spējīgi patstāvīgi audzināt nākamo patstāvīgo sabiedrības locekli, jo viņi nesniedz bērnam palīdzību, iespēju robežās, mācībās, kopīgi nepavada brīvo laiku, bieži ignorē pusaudzi, praktiski

nenodarbojas ar viņa audzināšanu, pieprasot viņam tikai regulāru skolas apmeklēšanu, kas tomēr ir pozitīvais moments vecāku attiecībās pret savu bērnu.

Pārruna ar pusaudzi

Materiāls: jautājumu virkne.

Instrukcija: pusaudzim tiek piedāvāts atbildēt uz jautājumiem.

1. Vai vecāki kontrolē jūs ?
2. Vai vecāki jūs soda par alkohola lietošanu?
3. Vai jūsu vecāki lieto alkoholu jūsu klātbūtnē?
4. Vai grūtajā brīdī jūs varat paļauties uz saviem vecākiem?

Pēc pārrunām ar pusaudžiem var izdarīt secinājumu, ka vecāki nekontrolē savus bērnus, ne kā viņi mācās, ne cikos iet gulēt, ne ar ko draudzējās un pavada savu brīvo laiku. Savus bērnus par alkohola lietošanu praktiski nesoda un bieži iedzer kopā ar saviem bērniem (īpaši tas skar bērnus no trim ģimenēm). Bērni grūtajā momentā paļauties uz saviem vecākiem nevar, jo nejut morālo atbalstu savos vecākos.

Pēc otrā posma rezultātiem mēs atklājām 6 riska ģimenes, kurās tiek audzināti pusaudži. Izmantotās diagnosticējošās metodes parādīja, ka šajās ģimenēs eksistē: nelabvēlība, zems materiāli - ekonomiskais līmenis, vecāki nepilda savu bērnu audzināšanas pienākumus utt.

Analizējot iegūto informāciju, var tikt iezīmētie iespējamie tālākie darba virzieni bērnu resociālizācijā:

- 1) visiem bērniem ir problēmas ar veselību;
- 2) visiem bērniem ir problemātiskā uzvedība;
- 3) visiem bērniem ir paaugstināta agresijas izpausme;
- 4) vajadzētu mazināt stresa situācijas, kurām bērns tiek pakļauts;
- 5) attīstīt tās prasmes, ko bērns nav apguvis dzīves gaitā un kuras ir raksturīgas citiem viņa vecuma bērniem.

Izzinot bērna vajadzības, ir jāņem vērā vēl daži aspekti, kas var pamatot nepilngadīgā rīcību.

Pirmkārt, jāņem vērā pusaudža antisociālās uzvedības iespējamie cēloņi:

- pusaudzis cenšas pievērst sev apkārtējo uzmanību, viņam trūkst vecāku uzmanības;
- pusaudža uzvedība var būt saistīta ar vēlēšanos būt pirmajam, iespējams pusaudzis cīnās par savu vietu ģimenē, vienaudžu grupā;
- uzvedība ir saistīta ar pusaudža vēlmi būt patstāvīgam, neatkarīgam un iegūt pašnoteikšanos;
- iepriekšējas neveiksmes, atstumtība, netaisnības izjūta var rādīt vēlmi atriebties;

- netiekot galā ar spriedzi un problēmsituācijām, pusaudzis savas negatīvās emocijas izpauž nekonstruktīvā veidā.

Otrkārt, jāņem vērā, ka pusaudzim var būt izkropļots priekšstats par sevi, savām spējām un apkārtējo pasauli. Nereti sarunās atklājas, ka nepilngadīgā pārliecībā ir:

- ienaidnieki ir visur, nevienam nedrīkst ticēt;
- agresīva uzvedība ir atbalstāma;
- pretinieks ir nevērtīgāks, „zemāk stāvošs”.

Treškārt, svarīgi vienmēr ir paturēt prātā to, ka cilvēkiem ir nepieciešams atrast pamatojumu savai uzvedībai. Sarunās jaunieši ieži cenšas neitralizēt savu nodarījumu – viss ir kārtībā, jo:

- tā nav mana vaina;
- cietušais to bija pelnījis;
- neviens netika ievainots;
- es izdarīju labu darbu utml.

4.Pusaudžu resociālizācijas programma, tās aprobācija un rezultātu analīze

Izstrādājot resociālizācijas programmas, sociālajam pedagogam katrā atsevišķā gadījumā jāizvirza konkrētais mērķis, kā arī rīcības plāns. Katrā individuālā gadījumā mērķi ir atšķirīgi.

Sociālajam pedagogam, izvirzot turpmākā darba mērķi un uzdevumus, nepieciešams pievērst uzmanību vairākiem to formulēšanas aspektiem:

- nošķirt mērķus un uzdevumus (mērķis atspoguļo vēlamas pārmaiņas, ko vajadzētu sasniegt darbā ar bērnu ilgākā laika posmā, uzdevumi ir konkrēti formulētas darbības, kas sekmēs virzību uz mērķi);
- izvirzīt sasniedzamo mērķi un uzdevumus;
- mērķim un uzdevumiem ir jāatbilst bērna vajadzībām, interesēm un tiesībām;
- sarunā ar bērnu formulēt uzdevumus pozitīvi;
- izvirzot ilgtermiņa mērķus, sadaliet tos pa soļiem, konkrētiem uzdevumiem, lai bērnam kļūtu skaidrs, kā šo mērķi sasniegt.

Pusaudzīm ir jāapgūst pareizas dzīves prasmes – prasmes, kas dod iespēju ikdienas dzīvē efektīvi tikt galā ar prasībām un pārmaiņām, apgūstot pozitīvo adaptīvo uzvedību. Šīs prasmes palielina indivīda kompetenci, mazina alkohola un narkotiku lietošanas risku, veicina veselīga dzīvesveida izvēli.

Sociālās prasmes nepastāv katra par sevi, atrauti viena no otras. Tās cieši saistītas vienotā sistēmā. Pusaudža sociālās prasmes veidojas, ņemot vērā viņa mērķus, vajadzības un vērtības, mācību darba organizācijas formas un metodes, kā arī mācību saturu. Tie atrodas savstarpējā mijiedarbībā un ietekmē pusaudžu sociālo prasmju apguvi [3, 37].

Lai resociālizācijas process paietu pozitīvi nepieciešamas pusaudžu prasmes sadarboties. Arī tiek ņemtas vērā pusaudža vērtības. Rudīte Andersone savā grāmatā „Pusaudžu sociālo prasmju veidošanās” precīzi tās apraksta. Tās var apskatīt tabulā :

Pusaudžu no riska ģimenēm vērtības

Pusaudža vērtības	Attieksme pret tām		
	pozitīva	neitrālā	negatīva
Sabiedrība	Apkārtējo cilvēku spriedumi ir nozīmīgi pašam pusaudzim, ietekmē viņa uzvedību	Pusaudža attieksme pret to ir rezervēta un piesardzīga, viņš vēl šaubās par tās patiesīgumu	Pusaudzis ieguvis negatīvu pieredzi sabiedrības attieksmē pret sevi un sev tuviem cilvēkiem, neizprot sabiedrības dzīves likumsakarības
Pašvērtība	Mijattiecību raksturs ar apkārtējiem cilvēkiem ir pozitīvi orientēts	Skolēns saskarsmē ar pārējiem cilvēkiem rezervēts	Iekšējais un ārējais konflikts ar apkārtējo pasauli
Zināšanas	Pusaudzis saprot to nepieciešamību, nozīmību tālākajās dzīves gaitās, saista tās ar iespējām mācīties tālāk	To nozīmība vēl nav līdz galam apjausta, attieksme pret tām var būt samērā vienaldzīga, neieinteresēta, bet pusaudzis tomēr tās apgūst	Pusaudzis neatdzīst zināšanu nepieciešamību, ignorē tās
Valsts	Patiesa vērtība pusaudzim, viņš jūtas tai piederīgs, izprot tās nozīmi savā dzīvē	Pusaudzis apzinās valsts nozīmi savā dzīvē, bet neizjūt to kā īpašu vērtību	Tā nav vērtība pusaudzim, tam nav priekšstata par tās nozīmi savā dzīvē
Daba	Būtiska un nozīmīga, viņš to izprot, apzinās apkārtējās vides nozīmi savā dzīvē	Tiek pieņemta atziņa, ka tā ir svarīga lieta sabiedrībai, bet nav izpratnes par tās nozīmi katra cilvēka dzīvē	Tiek noliegta tās nozīme cilvēku dzīvē, tās ietekme uz apkārtējiem procesiem

Kā var redzēt no tabulas, pusaudžiem no riska ģimenēm piemīt pārsvarā negatīva attieksme pret apkārt notiekošo.

Savukārt no sadarbības prasmēm tiek aplūkotas:

- prasme darboties individuāli;
- prasme darboties mazā grupā;
- prasme darboties lielā grupā.

Sadarbības prasmju variācijas varētu izskatīgāk redzēt tabulā :

Pusaudžu no riska ģimenēm sadarbības prasmes

Sadarbības prasmes	To attīstības līmenis		
	Ir	Ir daļēji	Nav
Prasme darboties individuāli	Pusaudzis strādā patstāvīgi	Atsevišķos gadījumos vienkāršāku uzdevumu veikšanā skolēns sadarbojas patstāvīgi, bet sarežģītāku uzdevumu veikšanā ir jāiesaista arī citi	Nespēj strādāt viens pats patstāvīgi
Prasme darboties mazā grupā	Veic kādu uzdevumu pāru darbā vai nelielā grupā, plāno un realizē uzdevuma izpildi, uzņemas atbildību par grupas gala rezultātu	Sadarbojas grupā, bet nonākt līdz gala rezultātam ne vienmēr spēj, tāpat arī uzņemties atbildību par to	Nespēj sadarboties, plānot un koordinēt savu darbību, līdz gala rezultātam tā arī nenonākot
Prasme darboties lielā grupā	Pusaudži sadarbojas kāda uzdevuma vai projekta veikšanai, veic pienākumu, un lomu sadali, ir atbildīgi par kopējo rezultātu	Sadarbojas noteikta darba veikšanai, bet ne vienmēr pienākumu, lomu un atbildības sadale ir pozitīva, rezultātu veicinoša, saskarsmē var rasties problēmas	Sadarbība ir neveiksmīga, reizēm tās pat nav, iesākto darbu parasti nepabeidz

Arī sadarbības prasmes pusaudžiem no riska ģimenēm nav izveidojušas, resociālizācijas darbā pie tām ir jāpiestrādā.

Resocializācijas gaitā sociālais pedagogs un pusaudži pielietoja individuālo un grupu darbu. Individuālajā darbā pusaudži veido:

- prasmi organizēt savu darbu,
- prasmi novērtēt sevi,
- prasmi ievērot noteikumus,
- prasmi izteikt savas domas.

Grupu darbā veidojas:

- prasme strādāt lielā grupā,
- prasme vērtēt sevi un citus,
- prasme organizēt savu laiku,
- prasme strādāt komandā un sadarboties,
- prasme uz klausīt otru un izteikt savas domas,
- prasme būt iecietīgam, saprotošam,
- prasme izturēties ar savstarpēju cieņu.

Visas šīs prasmes var pieskaiftīt pie pusaudžu no riska ģimenēm saskarsmes deficītiem.

Resociālizācijas programmas tika sastādītas sešiem pusaudžiem. Katrai programmai ir savs mērķis, uzdevumi, atkarībā no noskaidrotiem socializācijas deficītiem. Izpētē tika noskaidroti bērnu veselības deficīti, kurus var apskatīt tabulā:

11. tabula

Maļinovas pamatskolas pusaudžu veselības stāvoklis

Pusaudža Nr.	Veselības stāvoklis				
	Redze	Dzirde	Iedzimtās slimības	Iegūtās slimības	Papildinformācija
1. Meitene	Vāja	Normāla	Redzes invalīds kopš bērnības	Nervu slimība	Ļoti agresīva meitene, bieži lieto alkoholu, smēķē.
2. Zēns	Normāla	Normāla	Prāta atpalikums	Alkoholisms	Mācās pēc palīgprogrammas, atrodas uzskaitē Daugavpils psihiatriskajā slimnīcā, lieto alkoholu, smēķē.
3. Meitene	Normāla	Normāla	Nav	Nav	Ļoti agresīva meitene, bieži lieto alkoholu, smēķē, atrodas nepilngadīgo inspekcijas uzskaitē.
4. Zēns	Normālā	Normālā	Nav	Nav	Bieži lieto alkoholu, smēķē.
5. Zēns	Normāla	Normāla	Nav	Astma	Bieži lieto alkoholu, smēķē.
6. Meitene	Normālā	Normālā	Nav	Nav	Bieži lieto alkoholu, smēķē.

Visi šie pusaudži lieto alkoholu ja no 11-12 gadu vecuma. Arī smēķē jau 3-4 gadus. Visi nāk no riska ģimenēm, papildinformāciju par tām var iegūt tabulā :

13. tabula

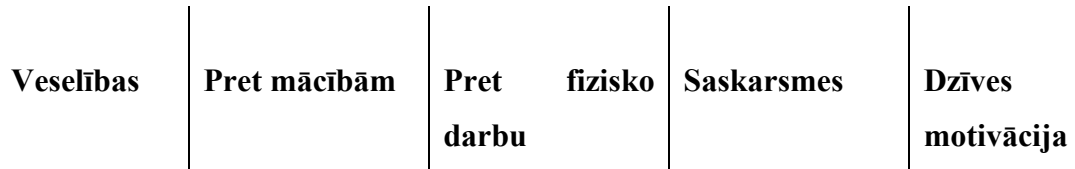
Nr.	Ģimenes sastāvs	Vecāku izglītība	Darba vieta	Ģimenes budžets	Piemājas saimniecība
1.	Māte, patēvs (dzīvo neoficiāli), māsa	Māte-pamatizglītība, patēvs-pamatizglītība	Abi nestrādā, nav bezdarbnieku statusa	Bērnu pabalsti, meitas invaliditātes pabalsts	Nav, nav dārza
2.	Māte, brālis	Māte-vidējā speciālā izglītība	Māte nestrādā, nav bezdarbnieces statusa	Bērnu pabalsti	Nav, nav dārza
3.	Māte, māsa	Māte-pamatizglītība	Māte nestrādā, nav bezdarbnieces statusa	Bērnu pabalsti	Nav, ir savs dārzs
4.	Māte, tēvs, divas māsas	Māte-pamatizglītība, tēvs-vidējā izglītība	Abi nestrādā, abiem nav bezdarbnieku statusa	Bērnu pabalsti	Nav, nav dārza
5.	Māte	Māte vidējā speciālā izglītība	Nestrādā, nav bezdarbnieces statusa	Bērnu pabalsti, pensija (tēvs miris)	Nav, nav sava dārza
6.	Māte, vecmamma	Māte-vidējā speciālā izglītība	Nestrādā, nav bezdarbnieces pabalsta	Bērnu pabalsts, pensija (tēvs ir miris), sezondarbi	Ir (vistas, zosis), ir savs dārzs

No tabulas var redzēt, ka visiem pusaudžiem vecāki nestrādā, viņiem nav bezdarbnieka statusa, tātad viņi nestrādā jau daudz gadu, iztiek no bērnu pabalstiem. Pats interesantākais ir tas, ka dzīvojot laukos nevienam nav piemājas saimniecības, sava dārza. Tātad viņu bērni neprot strādāt fizisko darbu, nav pieradināti pie tā. Arī attieksme pret fizisko darbu ir pusaudžu liels socializācijas deficīts.

Katram no resociālizācijas programmu ietvertajiem pusaudžiem piemīt savi socializācijas deficīti. Atkarībā no pusaudža personības trūkumiem tika izveidota sava individuālā programma.

Resociālizācijas programmas izvēlēto pusaudžu deficītu apakšpunktus var apskatīt shēmā:

Maļinovas pamatskolas pusaudžu socializācijas deficīti

Pusaudžu izpēte parādīja, arī psihologa pārrunas ar pusaudžiem to apstiprināja, ka viņiem piemīt ļoti liels agresijas līmenis. Tas ir viens no galvenajiem pusaudžu saskarsmes deficītiem. Nepareizas attiecības riskā ģimenēs starp tās locekļiem noved pusaudžus pie agresijas. Eksistē vesela virkne īpatnību ģimenes attiecībās un audzināšanas specifiskā, kuri pusaudža vecumā būtu par iemeslu agresīvās uzvedības izveidošanai. Krievu psiholoģe Kopčanova izdala sekojošus agresijas rašanās iemeslus:

- uzmanības nepietiekamība no vecāku puses;
- vienaldzība no vecāku puses attiecībā pret bērniem;
- izteikta pusaudža ignorēšana, kura nozīme kontaktu ar vecākiem pilnīgā izvairīšanās;
- no vecāku puses nav kontroles, vecāki it kā neredz agresīvās uzvedības pirmās pazīmes;
- sodu pielietošanas inkosekvence;
- ļoti bieži izmanto vardarbību, fiziskos sodus attiecībā pret bērniem.

Tāpēc tika izveidota speciālā korekcijas programma.

Korekcijas programma „Agresijas pārvaldīšana”

Programmas mērķis: pusaudžu emocionālās regulācijas attīstīšana, agresijas samazināšana, pašpārliecības sajūtas paaugstināšana.

Programmas uzdevumi:

- 1) savas un citu pozitīvas vai negatīvas uzvedības analīzes paņēmieni apguve;
- 2) emocionālās stabilitātes veidošana, arī pusaudžu pozitīva pašvērtējuma izveidošana.

Šo korekcijas programmu sociālais pedagogs novadīja sadarbībā ar psihologu. Pirms resociālizācijas programmas psihologs novadīja testus, lai noteikt agresijas līmeni un īpašas pazīmes. Tas bija tests iekšējās trauksmes noteikšanai no L. Annas grāmatas „Psiholoģiskais treningus pusaudžiem”, Piter, 2004., metodika „Emocionālā stāvokļa pašvērtējums” no A. Karelina grāmatas „Testi psiholoģijā”, Tomasa tests „Vai tu vari pats atrast izeju no konflikta situācijām?” no R. Rimskās grāmatas „Praktiskā psiholoģija testos”, Maskava, 2003. gads. Programmas izstrādē tika izmantota Krjukova S.V. grāmata „Brīnos, dusmojos, baidos, dižojos un priecājos”, Maskava, 1999. gads. Šinī grāmatā ir parādīts, kā pusaudzi iemācīt kontrolēt savas emocijas, saprast citu cilvēku emocionālo stāvokli.

Spēļu, vingrinājumu, uzdevumu veidi, kas palīdz pusaudžim izpaust agresiju sociāli pieņemamā veidā.

Spēle „Kaste ar apvainojumiem”

Materiāli: kartona kaste un avīze

Pusaudzis gumza avīzes gabalus lielās bumbās un met tos pret sienu. Tie krīt, paliek uz grīdas, bet viņš turpina to darīt. Turpina to darīt, kamēr nenogurst. Pa to laiku citi pusaudži var viņam teikt apvainojošus vārdus. Metot katru bumbu, viņš var atbildēt savam apvainotājiem. Kad pusaudžim ir apnicis un nomierinājies, var kopā ar viņu salasīt papīra gabalus un salikt tos līdz nākošajai reizei. Pusaudžim ir jāpaskaidro, ka viņš jebkurā reizē, kad ir dusmīgs var atkārtot šīs darbības mājās savā istabā.

Spēle „Pāris laipnu vārdu ”

Pusaudžu grupa stāv apkārt. Vienam ir izsietas acis. Viens pusaudzis rāda uz kādu ar pirkstu un lūdz, lai visi izlej savas dusmas uz viņu. Pēc tam pusaudžim atsien acis. Viņš redz savu upuri un palūdz piedošanu. Interesanti sanāk tad, kad citi viņam rādīja uz viņu pašu.

Spēle „Zīmējums”

Pusaudžim tika piedāvāts uzzīmēt tā cilvēka portretu, kuru viņš nevar paciest, ir pret viņu agresīvs. Šo zīmējumu ir jāparaksta nesmukiem burtiem, jāšaburza, jāsaplēš un jāizmet.

Arī tika piedāvāti dažādi vingrinājumi.

Vingrinājums „Mūsu jūtas”

Mērķis: palīdzēt tikt galā ar agresiju, izmantojot pozitīvas emocijas, verbālo un neverbālo sazināšanos, negatīvo pieredzi.

Materiāli: kartes ar jūtu nosaukumiem: prieks, apvainojums, sarūgtinājums, iedvesmojums, bailes, apmierinājums, dusmas, sajūsma, pateicība, izbrīna, pretīgums, atvieglājums, nepacietība, izbailes, apmulsums, skumjas.

Kartiņas sadala divās grupās, vienā pusē pozitīvas jūtas, otrā – negatīvas. Pēc kopā jāizdomā situācijas, kurās tās izspaužās. Pēc tam dot uzdevumu attēlot tās jūtas, kuras pusaudzīm vairāk patīk.

Vingrinājums „Mazs noslēpums”

Mērķis: pozitīvā emocionālā stāvokļa atjaunošana palīdz atbrīvoties no negatīviem impulsiem un agresīvas uzvedības.

Materiāli: papīra lapa, krāsainie zīmuļi.

Pusaudzis ērti apsēžas, 2-3 reizes ieelpo, aizver acis. Koncentrējas un atceras savu mīļāko vietu, to vietu, kur patīk būt, kur viņam ir mierīgi un labi, ja tādas vietas nav, tad izdomā to. Jāatceras skaņas, krāsa, priekšmeti tajā vietā, kādi tie ir. Pēc tam dziļi ieelpo, paskatās apkārt, atver acis. Pusaudzīm jāuzzīmē tā vieta, kuru bija iztēlojis. Tad grupā katrs stāsta, kur viņš ir bijis.

Vingrinājums „Manas emocijas”

Mērķis: dzīves situāciju pārdzīvošana lomās, iedzīvināšanās lomā.

Šīs jūtas un pārdzīvojumi māca meklēt pareizas uzvedības alternatīvos variantus tad, kad esi agresīvs.

Pusaudžiem pašiem jāuzraksta scenārijs, izdomāt tēlus, dot viņiem cilvēka īpašības. Izspēlēt šos dzīves stāstus, tos var ierakstīt videokamerā, tad visu izanalizēt, katram dot vārdu, lai varētu izteikties, kurš varonis iepatikās un kāpēc. Novest sarunu līdz pozitīvu tēlu rakstura īpašībām, izanalizēt, līda kam noved rakstura negatīvas īpašības.

Resociālizācijas gaitā tika pielietotas metodikas.

Metodika „Gaisa zīmējumi”

Mērķis: labvēlīgās gaisotnes izveidošana, kontakta atveidošana.

Materiāli: zīmulis, papīra lapa, krāsainie zīmuļi.

Pusaudzim tika piedāvāts uzzīmēt gaisā kādu zīmējumu. Tad viņš to pašu zīmējumu ar aizvērtām acīm pārnes uz papīra. Tad atver acis un apskata zīmējumu no visām pusēm, asociē šo bildi ar kaut ko. Tad tas ir jāizkrāso, spontāni jāizdomā stāsts par to, kas uzzīmēts.

Metodika „Salmu tornis”

Mērķis: izsekot savstarpējo attiecību struktūru ģimenēs, cik lielā mērā agresīvās attiecības valda ģimenēs.

Materiāli: dažī salmiņi vai sērkociņi,

Pusaudži pirms tam uzņēmās katrs savu lomu ģimenē (mamma, tētis, utt.). Tiek piedāvāts 20 minūšu laikā uzcelt no salmiem māju vai torni, tikai tā lai visi piedalītos kopējā darbā.

Nodarbības vadītājam jānovēro:

- cik ātri pusaudži sadalīja savas lomas;
- kam ieņēma līdera pozīciju;
- cik laipni katrs „ģimenes” loceklis izturējās pret citiem;
- kāda attieksme visiem bija pret „bērnu”;
- vai nebija kāds neiesaistīts darbā, apvainots, agresīvs, izpildot uzdevumu.

Spēles nogalē katrs izanalizē savu rīcību.

Metodika „Manu draugu portrets”

Mērķis: kopā izspēlēt pusaudžu savstarpēju attiecību ar draugiem negatīvos un traumējošus momentus.

Materiāli: krāsainie zīmuļi, papīra lapas.

Pusaudžiem pēc kārtas jāuzzīmē savi draugi portreta veidā, līdz ar to veidosies portretu galerija. Pēc tiek piedāvāts atdzīvināt šos portretus, bet ne mūsdienīgi – kā izskatītos simts gadu atpakaļ. Nākošais solis būtu izdomāt stāstu, kurā tiktu atzīmētās tās rakstura īpašības, kas palīdzēja mūsu senčiem izdzīvot. Tad šis stāsts tiek pārņemts uz skatuves. Galvenais varonis paliek par burvi. Visi draugi atnāk pie burvja pēc palīdzības, lai viņš palīdz izšķirt viņu strīdus. Burvim pašam jāizlemj, kuram palīdzēt. Galvenais, pret visiem jāizturas mierīgi, jāprot uz klausīt katrs. Ja viņš sāk dusmoties, par burvjū kļūst cits pusaudzis.

Metodika „Dzīves stāsta zīmēšana”

Mērķis: saiknes starp pedagogu un pusaudzi nostiprināšana, arī dažādu uzvedības stilu dažādās situācijās apzināšanās.

Materiāls: zīmuļi un papīra lapas.

Pedagogs zīmē uz lapas līniju un palūdz, lai pusaudzis to paturpina tā, lai izveidotos bilde. Kad zīmējums pabeigts, pedagogs prasa, kas tika uzzīmēts. Nākošajā solī jau pusaudzis sāk zīmēt pirmais un pedagogs turpina, lai šis zīmējums būtu kā turpinājums pirmajam zīmējumam. Tādā veidā izveidojas zīmējumu virkne, kas pāraug lielā attēlā. Pēc attēla pusaudzīm jāizveido stāsts ar skaistu nobeigumu.

Lai pusaudzis varētu izvērtēt savu negatīvo uzvedību, attīstīt savas komunikatīvās prasmes tika pielietota nodarbību kopa ar nosaukumu „Saprašanās pasaule”. ‘Tās mērķis bija:

1. Apmācīt pusaudžus uz klausīt citu.
2. Savas negatīvas uzvedības apjēgšana
3. Attīstīt prasmi dalīties ar draugiem, skolotāju savos pārdzīvojumos.

Metodiskie paņēmieni:

1. Pārruna, kas vērsta uz iepazīšanos ar dažādiem saprašanas līdzekļiem
2. Verbālie relaksējošie vingrinājumi
3. Zīmēšana

Nodarbībās pusaudži strādāja grupā (6 cilvēki), notika 10 nodarbības pa 40 minūtēm.

1. nodarbība

1. vingrinājums.

Mērķis: agresijas samazināšanos, izmantojot kustību aktivitātes

Pedagogs saka: „Iepazīsimies!”. Visiem jānosauc sevi vārdā.

Spēle „Sniega pika”. Grupa stāv aplī, pirmais nosauc savu vārdu. Otrais nosauc pirmā pusaudža vārdu un tad savu. Pārējie turpina tāpat. Kopā ar savu vārdu drīkst nosaukt savu mīļāko puķi, dzērienu, filmu.

2. vingrinājums.

„Lūdzu sasveicināsimies!”.

Sākumā pedagogs pastāsta par sasveicināšanās formām un veidiem. Pēc tam piedāvā sasveicināties ar plecu, roku, muguru, izdomāt savus sasveicināšanas veidus.

3. vingrinājums.

„Taizemes bokss”.

Divi pusaudži ar aizsietām acīm kaujas ar maisiem, kas pilni ar lupatām. Citi pusaudži palīdz ar komandu palīdzību.

2. nodarbība.

1. vingrinājums.

Mērķis: Agresijas samazināšana, apmācot saprast pozitīvo attieksmi vienam pret otru.

Pusaudži sveic viens otru, stāvot aplī. Tad viņiem tiek piedāvāta spēle „Atceries”. Visi

pusaudži dalās pa divi un pagriežas viens pret otru ar muguru. Pēc tam pēc kārtas raksturo sava partnera frizūru, apģērbu, seju. Nobeigumā aprakstu salīdzina ar oriģinālu un saprot, cik viņš bija precīzs.

2. vingrinājums.

Spēle „Balle uz pirkstiem”

Pusaudži stāv pa divi, un uz skaitļa „trīs” abi reizē uz pirkstiem rāda vai nu vienu pirkstu, vai divus, ar to izsakot vai nu uzticas šim cilvēkam, vai nē. Pēc tam pāris mainās.

3. vingrinājums.

Spēle „Atvadīšanās”.

Pusaudži ar pedagogu apspriež dažādas atvadīšanas formas, izdomā savas atvadīšanās formas.

3.nodarbība.

Pusaudži mācās viens otram darīt kaut ko patīkamu, mainot savu priekšstatu par to, ka ar agresīvo uzvedību maz ko var panākt.

Spēle „Fotoaparāts”.

Pusaudži dalās pāros. Pirmais šajā pāri ir fotogrāfs, aizver acis un aizved savu klientu klases skaistākajā vietā, spiežot uz galvās „fotografē” . Pēc tam „fotoaparātam ” jāuzmin, kurā vietā viņš ir filmējies. Tad viņi mainās lomām. Svarīgākais ir noskaidrot to, kā uzvedās klients, kurš veda „fotogrāfu” ar aizsietām acīm: vai tanī brīdī brīdināja par briesmām (sols, kāpnes), vai nu domāja tikai par sevi.Jo labāk „fotoaparāts” jutās ar savu klientu, jo vairāk viņš tam uzticas.

<p>Agresivitātes samazināšana, paaugstinot pusaudža pašvērtējumu</p>	<p>Nod. Nr.</p>	<p>Vingrinājumi, kas samazina agresivitātes līmeni pusaudžos</p>
<p>1. vingrinājums</p> <p>Spēle „Kuģis”</p> <p>Pusaudži atdarina kuģi, viens pusaudzis ievietojas kuģa vidū. Pedagoģs paskaidro, ka kuģis peld saulainajā laikā, bet sākas vētra, bet tas, kurš atrodas</p>	<p>4.</p>	<p>1. vingrinājums</p> <p>Spēle „Rokas iepazīstas, strīdas, mērojas”</p> <p>Šis vingrinājums jāpilda pāri ar aizsietām acīm, visi sēž viens pret otru nelielā attālumā.</p> <p>Spēles vadītājs pasaka: „Aizveriet acis, pastiepiet viens otram rokas un sasveicinieties</p>

<p>kuģa vidū nebaidās no vētras. Par spīti vētrai un zibenim viņam jāpasaka: „Es esmu stiprs un drošs kapteinis, man nav bail no vētras”</p>		<p>tikai ar rokām. Jums jāparāda ļoti draudzīgas attiecības ar to žestu.” Tad pusaudži nolaiž rokas.</p> <p>Nākošais solis ir tad, kad pusaudžu pastieptās rokas strīdas savā starpā. Beigās ir jāsader miers, pusaudžiem jāpaliek draugiem.</p> <p>Pēc spēles kopā ar pusaudžiem vajag izanalizēt spēles rezultātus.</p>
<p>1. vingrinājums Spēle „Burvju saaudzes” Katram spēles dalībniekam jātiek apļa vidū, kuru veido saaudzes (pusaudži stāv aplī un tur viens otru aiz rokas). Saaudzes saprot cilvēku runu un jūt pieskārienus. Tas, kas atrodas vidū ar mīļiem vārdiem jāpierunā saaudzes izlaist viņu ārā no apļa. Pēc tam visu klātbūtnē apspriež, kurā gadījumā saaudzes paklausīja, kuros nē.</p> <p>2. vingrinājums „Mēs zīmējām” Pedagogs piedāvā uzzīmēt kādu mīļu dzīvnieku, kurš varētu visus cilvēkus pasargāt no ļauna, un tad uzrakstīt, kādas rakstura īpašības tam būtu.</p>	<p>5.</p>	<p>1. vingrinājums Spēle „Uzmini, kas pasauca” Spēles vadītājs stāv istabas tālākajā kaktā, pagriežas ar muguru pret visiem un aizver acis. Citi spēles dalībnieki nosauc to, kas ieiet vārdā dažādā tonī, bet vadītājam jāuzmin kas pie viņa ir griezies un kādā tonī (dusmīgā, laipnā, rupjā utt.). Pēc vingrinājuma pedagogs ar pusaudžiem visu izanalizē, īpaši kurš tonis visvairāk ir paticis.</p>
<p>Spēle „Brīnumkaste” Apļa vidū noliek kasti, pusaudži viens pēc otra pieiet pie tā, izvelk kādu priekšmetu un samīļo to ar mīļiem vārdiem.</p>	<p>6.</p>	<p>1. vingrinājums Pusaudžiem tiek piedāvāts atdarināt mazās meitenītes, vecīša, vīrieša utt. Gaitu. Pēc tam pusaudzis atdarina kādu personāžu, bet citi uzmin, kuru viņš atdarina.</p>
<p>1. vingrinājums „Tas, kas man patīk darīt” Visi stāv aplī, tas, kas ieiet ar žestu palīdzību rāda, ko viņam visvairāk darīt,</p>	<p>7.</p>	<p>1. vingrinājums „Iesaukas” Pedagogs izdomā konfliktu pusaudžu vidū, bet bērniem lāmu vārdu vietā saukt savu, vārdu,</p>

pārējiem ir jāuzmin. Viņš rāda, kāds dzīvnieks viņam patīk, kādas dāvanas viņam patīk, kurš gadalaiks patīk utt. Tad pusaudži mainās lomām.		augu, pilsētu utt.
1. vingrinājums „Kolāža” Darbam nepieciešami veci žurnāli un avīzes. Pedagoģs piedāvā izgriezt no tām cilvēka siluetu un pielīmēt pie papīra., bet tikai tā, lai vienā grupā būtu jautri, labi cilvēki, bet otrajā skumji, dusmīgie cilvēki. Pusaudžiem jāizdomā stāsts, kāpēc vieni cilvēki ir laimīgi, bet citi dusmīgi un ļauni.	8.	1. vingrinājums „Mantiņa” Šis vingrinājums jāpilda pāros. Vienam no pāra rokās ir manta, bet citam ļoti gribās to dabūt. Tas, kuram ir mantiņa, parāda ar mīļiem vārdiem, cik tas to mīl. Pāra draugam jāpierunā ar mīļiem vārdiem atdot viņam šo mantiņu. Tiklīdz saimnieks atdod mantiņu, spēle izbeidzās un saimnieks pasaka, kāpēc viņš to ir atdevis.
1. vingrinājums „Mēs spēlējam piedzīvojumus” Pedagoģs piedāvā izdomāt efdi, izvēlēties aktierus, tad izspēlēt vienu aktu citu priekšā. Visi noskatās to un novērtē aktieru darbu. Tad pedagoģs kopā ar bērniem novērtē darbu un izanalizē to .	9.	1. vingrinājums „Vecmāmiņa” Viens no pusaudžiem ir vecmāmiņa. Vajag iedomāties, ka vecmammai ir dzimšanas diena, bet visi pusaudži ir viņas mazbērni. Katram ir jāpasaka vecmammai mīlie apsveikuma vārdi. Nodarbības nobeigumā jāizdara secinājums, vai grūti saviem tuviem cilvēkiem teikt mīļus vārdus.

10. nodarbība.

Spēle „Secinājumi”

Mērķis: izanalizēt, cik pusaudzis spēj adekvāti sevi novērtēt, cik mainījās viņa prasme novērtēt sevi, savas darbības, pašanalīzes prasme, paškritikas prasme.

Pedagoģs piedāvā sevi tādu, kāds pusaudzis ir tagad un kāds viņš gribētu kļūt. Pēc zīmēšanas pusaudzis noklausās savus draugus, kuri izsaka savu kritiku. Pēc šī posma katrs zīmē „ceļiņukāpnītes”, pie sava personības ideāla, un uz katra pakāpiena uzraksta, kas viņam vēl jāiemācās darīt, lai kļūtu par pilnvērtīgu sabiedrības locekli un varētu veiksmīgi resocializēties.

Secinājumi:

Agresijas novēršanas programmā piedalījās 6 pusaudži: 3 meitenes un 3 zēni. Darbs ar pusaudžiem bija paredzēts gan pāros, gan grupā, gan individuāli. Darba sākumā tika noskaidrots, ka pusaudži vispār neprot strādāt pāros vai grupā, tātad nav komunikatīvu prasmju. Neprot valdīt savas emocijas: dusmas, greizsirdību, naidu un tt.

Piemēram, spēlē „Pāris laipnu vārdu” pusaudži strādāja grupā un ļoti bija neapmierināti, kad viņus apsaukāja un izrādīja dusmas attiecībā pret viņu. Šī spēle mācīja pusaudžus ar cieņu atteikties viens pret otru, bet jāatzīmē, ka panāktajam rezultātam bija īslaicīgs raksturs.

Vingrinājumā „Mūsu jūtas” pusaudžiem bija grūti sadalīt dotās kartiņas divās grupās, kā arī attēlot tās jūtas. Vairāk un labprāt pusaudži attēloja pozitīvas jūtas, un tas būtu lielākais panākums šajā darbā.

Metodikā „Gaisa zīmējumi” viena meitene uzzīmēja pēc viņas vārdiem buru kuģi, kurš varētu aizvest viņu tālu no šīs vietas citā pasaulē, kur nebūtu tik daudz problēmu un viņa dzīvotu laimīgi. Dzīvē šai meitenei tiešām mājās nav ar ko parunāt, māte meitai nepievērš uzmanību, vienmēr viņas ir kādas problēmas. Pārējiem pusaudžiem uzzīmētie sižeti bija daudzveidīgi un krāsaini, nevienam nedominēja melnā krāsa, un tas ir labi, jo parāda, ka pusaudži tomēr optimistiski redz pasauli.

Ļoti daudz parādīja par iekšģimenes konfliktiem metodika „Salmu tornis”. Diezgan radoši viņi uzcēla salmu pili, bet lielas grūtības bija ar ģimenes locekļu lomu sadali. Praktiski meitenes negribēja uzņemties mammas lomu, bet viena meitene labprāt uzņēmās vecmamma lomu, jo viņu uzaudzinajusi ir vecmamma. Zēni arī negribēja uzņemties tēva lomu, varbūt tāpēc, ka no trim zēniem tētis ir tikai viens, bet arī tāds, kurš nekad nenodarbojās ar sava dēla audzināšanu, jo viņam nav laika (alkohols aizņem visu brīvo laiku). Pusaudži nezināja, ka pareizi jāuzvedas mātes un tēva lomā, jo mājās viņiem tāda piemēra nav. Šajā metodikā pusaudži guva labu pieredzi par labām, draudzīgām attiecībām ģimenēs. Interesanti ir tas, ka tā sauktie vecāki attiecās pret bērnu rupji, bez vajadzīgās cieņas.

Metodikā „Manu draugu portrets” grūtības sagādāja klusu, bez komentāriem noklausīties citu runu, nekomentējot to. Par burvi kļuva puika, kas šajā grupā būtu ar lielāku autoritāti, pusaudži ievēlēja viņu paši. Šī nodarbība nebija pirmā korekcijas programmas ietvaros un ir jāsaprot, ka pusaudži diezgan pieklājīgi attiecās viens pret otru.

Ļoti radoši pagāja nodarbība „Dzīves stāsta zīmēšana”, kurā visi pusaudži labprāt piedalījās zīmēšanas darbos. Diviem zēniem no grupas ir diezgan labas zīmēšanas pamata prasmes (vienam māte kādreiz bija gleznotāja pēc profesijas, bet pašreiz ir ļoti nodzērusies. Grūtāk

gāja ar stāsta ar skaistu nobeigumu izdomāšanu, laikam tāpēc, ka daži jau netic, ka viņus nākotnē gaida kaut kas labs.

Lielāko nodarbību daļu ieņēma nodarbību kopa ar nosaukumu „Saprašanās pasaule”. Tika noorganizētas 10 nodarbības pa 40 minūtēm. Šeit pusaudžu grupa tika sadalīta divās daļās- eksperimentālā (tie, ar kuriem tika novadītas nodarbības) un kontroles (tie, ar kuriem netika novadītas šīs nodarbības). Pēc desmit nodarbībām eksperimentālajā grupā agresijas līmenis tika samazināts, pusaudži kļuva miermīlīgāki, draudzīgākie, viņiem paaugstinājās pašvērtējums salīdzinājumā ar pusaudžiem no kontroles grupas.

Pirmās grupas pusaudži šo nodarbību rezultātā guva sekojošus panākumus:

- uzlabojās pusaudžu saskarsmes prasmes,
- iemācījās analizēt savu un citu uzvedību,
- saprata, ka var kontaktēties ar cilvēkiem bez apvainojumiem un lāmu vārdiem,
- izveidojās tuvākas attiecības ar nodarbību vadītāju,
- paaugstinājās pusaudžu pašvērtējums.

Tas vēlreiz pierāda to, ka ar pusaudžiem no riska ģimenēm šādas nodarbības ir obligātas. Proti, šie panākumi nav uz ilgu laiku, jo tādu pusaudžu dzīves stils ievedīs savas korekcijas. Kopumā pēc novadītajām nodarbībām var teikt, ka programmas mērķis un uzdevumi tika sasniegti. Izstrādātā programma „Agresijas pārvaldīšana” ir lietderīga jebkurā skolā, jo visās skolās Latgalē pietiek pusaudžu no riska ģimenēm ar agresīvo uzvedību. Šīs nodarbības varētu novadīt skolā gan psihologs, gan sociālais pedagogs, gan klašu audzinātāji. Proti, katrā atsevišķajā gadījumā šo metodiku ir jākoriģē atkarībā no kontingenta un apstākļiem.

Individuālās resociālizācijas programmas

Pusaudzis Nr. 1.

Programmas mērķis: palīdzēt meitenei resociālizēties.

Programmas uzdevumi:

- 1) panākt, lai meitene pēc iespējas mazāk kavētu skolu bez attaisnojošā iemesla;
- 2) organizēt tikšanos ar psihologu, kas palīdzētu tikt vaļā no agresijas;
- 3) skolas pedagogiem pievērst meitenei vairāk laika, piestrādājot ar viņu individuāli;
- 4) meitenes ģimenes ārstam nosūtīt pie narkologa un psihiatra konsultācijām;
- 5) pagasta bāriņtiesas priekšsēdētājam palīdzēt ģimenei no pagasta padomes sociālā budžeta.

Resociālizācijas gaitā tika prognozējami šādi rezultāti:

- meitenei uzlabosies situācija ar mācībām,
- vairāk bez pamatota iemesla nekavēs skolu,
- psihologs palīdzēs tikt galā ar iekšējām problēmām,
- pagasttiesas priekšsēdētāja biežāk kontrolēs meitenes ģimeni,
- priekšmetu skolotāji un klases audzinātājs vairāk piestrādās ar meiteni,
- būs panāktas pozitīvas izmaiņas subjektu darbībās.

Situācijas apraksts

Meitenei ir 14 gadi. Nāk no riska ģimenes, māte ir sēdējusi ilgus gadus cietumā, meitene tur arī ir dzimusi. Meiteni līdz 9 gadiem audzināja vecamma, līdz tam momentam, kad māte izgāja brīvībā, jo mātei bija vajadzīga nauda par ko dzīvot. Meitene kopš bērnības ir redzes invalīds, saņem otrās grupas invaliditātes pensiju. Pašreiz māte dzīvo kopā ar civilvīru. Abi bieži lieto alkoholu, ilgus gadus abi nestrādā. Ar meitas audzināšanu nenodarbojas. Meitenei ir ļoti nelīdzsvarota psihe, skolā bez jebkāda iemesla var apvainot jebkuru un ne par ko. Klasē, kurā mācās, meitenei autoritātes nav. Pret mācībām attieksme nav nopietna.

Lai iegūtu papildinformāciju, tika veiktas sarunas ar skolas administrāciju, klases audzinātāju, klases skolēnu vecākiem, meitenes vecākiem, psihologu, pašvaldības municipālpolicijas pārstāvji, pagasttiesas priekšsēdētāju, vecmammu. Tika apsekota meitenes dzīves vieta kopā ar pagasttiesas priekšsēdētāju un municipālpolicijas pārstāvji. Izvērtējot situāciju, var secināt, ka visas institūcijas, risinot šo jautājumu, pievērš meitenei uzmanību tikai tad, kad kaut kas notiek (piem. nesēn viņiem nodega sava māja)

Anketēšanas rezultātā tika konstatēts, ka meitene bieži lieto alkoholiskos dzērienus, vēlēšanās iedzert vienmēr ir atkarīga no garastāvokļa, ar to palīdzību cenšas nomākt slikto garastāvokli, aizmirst par savām problēmām. Alkohollietošanu sāka jau no 11 gadiem, pašreiz vairāk patīk lietot stipros dzērienus vai alu. Alkoholiskos dzērienus meitene ar draugiem var lietot tieši mājās, pat kopā ar mammu un patēvu. Meitenei patīk iztēloties par muļķi, lai pievērstu citu cilvēku uzmanību. Pusaudžu kompānijā viņai jābūt uzmanības centrā par jebkuru cenu, nepatīk kontaktēties ar cilvēkiem, kuri nepatīk. Izdevās noskaidrot, ka meitene jau gadus 5-6 smēķē, bieži kavē skolu bez attaisnota iemesla. Pēc devītās klase kur ies mācīties vēl pat nav domājusi, braukt uz ārzemēm piepelnīties negrib. Uz skolu viņa nāk, lai parunātos un satikties ar draugiem, skolā viņai ne vienmēr patīk, visvairāk gribētu, lai neuzdod mājas darbus. Dienas režīmu meitene neievēro, no rīta nekad nevingro, skolā no sporta stundām ir atbrīvota.

Sarunā ar māti tika noskaidrots, ka māte nezina neko par meitas problēmām, ja tā neko nestāsta. Laika meitas audzināšanai viņai nav, jo viņai ir lopi, patēvs.

No klases audzinātāja izdevās uzzināt, ka meitenes māte uz vecāku sanāksmēm ne reizes nav bijusi, meitenei ir ļoti sarežģīts raksturs, ar viņu grūti atrast kontaktu.

Pēc dzīves vietas apmeklējuma tika konstatēts, ka meitenei nav savas atsevišķas istabas, mājās valda nekārtība, maz mēbeļu, nav vannas un pirts, istabas kurina labi ja reizi trijās dienās.

Meitene atrodas nepilngadīgo lietu uzskaitē (par zādzību). Inspektore bieži brauc uz skolu un kontrolē meitenes kavējumus (pēc skolas administrācijas un klases audzinātājas lūguma).

Resociālizācijas laikā uz 20. decembri tika paveikts:

1. Meitenei strauji samazinājās kavējumu skaits.
2. Meitenei uzlabojās situācija ar mācībām (ja 2004./2005. mācību gadā vidējā balle priekšmetos bija 4,3, tad 2005./2006. gada 1. semestrī vidējā balle bija 4,8)
3. Psihologs ir sniedzis meitenei konsultācijas, nodarbības kā bērnam no riska ģimenes; pētīja situāciju ģimenē, ģimenes locekļu attiecības un bērna viedokli, arī tā vietu un lomu ģimenē.
4. Pagastiesas priekšsēdētājas kompetencē bija palīdzēt šai ģimenei atrisināt sociālos un psiholoģiskos jautājumus ģimenē.
5. Klases audzinātājs vairāk uzmanības veltīja meitenei, arī priekšmetu skolotāji vairāk piestrādāja ar meiteni individuāli.
6. Sporta skolotājs strādāja ar meiteni savā pulciņā „Koriģējošā vingrošana”.
7. Pašvaldības municipālās policijas pārstāvis bieži kontrolē meitenes ārpuskolas dzīvi, lai meitene laicīgi būtu mājās pa vakariem.
8. Meitene tika iesaistīta vasaras darbos skolas apzaļumošanā un remonta darbos.

Pusaudzis Nr. 2.

Programmas mērķis: palīdzēt zēnam resociālizēties.

Programmas uzdevumi:

- 1) panākt, lai zēns pēc iespējas mazāk lavētu skolu bez attaisnojošā iemesla;
- 2) panākt, lai zēns izietu rehabilitācijas kursu pie narkologa, psihiatra, lai uzlabotu zēna garīgo stāvokli;
- 3) skolas pedagogiem palūgt, lai strādātu ar zēnu vairāk individuāli;
- 4) municipālpolicistam biežāk kontrolēt puiku ārpus skolas;
- 5) pagasta bāriņtiesas priekšsēdētājam palīdzēt mātei materiāli, kā arī dabūt zēnam bezmaksas pusdienas.

Resociālizācijas gaitā tika prognozējami šādi rezultāti:

- vairāk bez pamatota iemesla nekavēs skolu,
- psihologs palīdzēs tikt galā ar iekšējām problēmām,
- pagasttiesas priekšsēdētāja biežāk kontrolēs zēna ģimeni,
- priekšmetu skolotāji un klases audzinātājs vairāk piestrādās ar zēnu,
- ģimenes ārsts palīdzēs iziet rehabilitācijas kursu psihiatriskajā slimnīcā;
- būs panāktas pozitīvas izmaiņas subjektu darbībā.

Situācijas apraksts

Zēnam ir 16 gadi. Nāk no nepilnas ģimenes, tēva nekad nav bijis, mātei bieži mainās dzīves biedri. Pašreiz māte dzīvo kopā ar kārtējo vīru. Abi bieži lieto alkoholu, nekur gadiem ilgi nestrādā. Ar savu bērnu (to ir 4, visi zēni) audzināšanu nenodarbojas. Zēnam ir problēmas ar psihi, ļoti vājas mācību spējas, skolā bieži uzvedās agresīvi pret visiem, citreiz arī pret skolotājiem. Klasē autoritātes nav. Kaut zēnam 16 gadi, tomēr uz skolu atnāk netīrs, neakurāts (mājās viņam nav apstākļu izmazgāt drēbes, vai izmazgāties vannā).

Lai iegūtu papildinformāciju, tika veiktas pārrunas ar skolas administrāciju, klases audzinātāju, zēna māti, psihologu, municipālpolicistu, nepilngadīgo lietu inspektoru, pagasttiesas priekšsēdētāju. Tika apsekota zēna dzīves vieta kopā ar komisiju pagasttiesas priekšsēdētāju. Secinājām, ka mājās bērniem nav elementāru apstākļu normālai dzīvei, bērni bieži vispār nenakšņo mājās.

Anketēšanas rezultātā tika konstatēts, ka zēns ļoti bieži lieto alkoholiskos dzērienus, vēlēšanās iedzert viņam ir praktiski vienmēr, neatkarīgi no garastāvokļa. Alkoholu sāka lietot jau no 10 gadu vecuma, vairāk lieto alu un degvīnu. Alkoholiskos dzērienus lieto ar draugiem, māti,

mātes civilvīru. Tuvu draugu no vienaudžiem zēnam nav, draudzējās ar tiem, kuri ir vecāki par 5-8 gadiem. Zēns jau sen, no 9 gadiem, smēķē, bieži kavē skolu bez attaisnojošā iemesla. Mācību motivācija nav izveidojusies, zēnam ir ļoti vājas zināšanas, vājas mācību spējas. Uz skolu nāk, lai parunāties, paēst pusdienas. Stundu laikā vienmēr nav līdzīgu mācību piederumu, stundas nekad negatavo. Dienas režīmu mājās neievēro, kā arī pamata higiēnas nosacījumus. Sarunā ar māti izdevās noskaidrot, ka māte vispār neko par dēla problēmām, viņu starpā nav savstarpējās saprašanās. Zēns bieži piepelnās pie kāda saimnieka, lai varētu sevi uzturēt (citreiz tādēļ kavē skolu).

Zēns atrodas nepilngadīgo lietu inspekcijas uzskaitē (par klaiņošanu, huligānismu).

Resociālizācijas laikā uz 20.decembri tika paveikts:

1. Zēnam strauji samazinājās kavējumu skaits.
2. Izdevās iziet rehabilitācijas kursu psihiatriskajā slimnīcā
3. Zēns sāka ievērot higiēnas normas, uz stundām atnāk ar mācību piederumiem.
4. Psihologs novadīja pārrunas, treningus ar zēnu ar mērķi palīdzēt puikam atrast savu vietu pasaulē.
5. Sociālais darbinieks iedalīja zēnam bezmaksas pusdienas visu gadu.
6. Skolas direktors pierunāja piedalīties skolas pulciņu darbībā, lai kaut kādi aizņemtu zēna brīvo laiku.
7. Zēns tika iesaistīts vasaras darbos skolas apzaļumošanā un remonta darbos.

Pusaudzis Nr. 3.

Programmas mērķis: mazināt meitenes agresivitātes pakāpi, palīdzēt meitenei resociālizēties.

Programmas uzdevumi:

- 1) panākt, lai meitene pēc iespējas mazāk kavētu skolu bez attaisnojošā iemesla;
- 2) organizēt tikšanos ar psihologu, kas palīdzētu tikt vaļā no agresijas;
- 3) skolas pedagogiem pievērst meitenei vairāk laika, piestrādājot ar viņu individuāli;
- 4) meitenes ģimenes ārstam nosūtīt pie narkologa un psihiatra konsultācijām;
- 5) pagasta bāriņtiesas priekšsēdētājam palīdzēt ģimenei no pagasta padomes sociālā budžeta.
- 6) palūgt municipālpolicistam kontrolēt meitenes dzīvi ārpus skolas

Resociālizācijas gaitā tika prognozējami šādi rezultāti:

- meitenei uzlabosies situācija ar mācībām;
- vairāk bez pamatotā iemesla nekavēs skolu;
- nepilngadīgo lietu inspektore regulāri kontrolēs meiteni (jo viņai tika gads nosacīti);
- psihologs palīdzēs tikt galā ar iekšējām problēmām;
- priekšmetu skolotāji un klases audzinātājs vairāk piestrādās ar meiteni (jo ir jāpabeidz 9. klase);
- būs panāktas pozitīvas izmaiņas subjektu darbībās.

Situācijas apraksts

Meitenei ir 15 gadi. Nāk no riska ģimenes, māte ir sēdējusi ilgus gadus cietumā, meitene tur arī ir dzimusi. Meiteni līdz 9 gadiem audzināja vecmamma, līdz tam momentam, kad māte izgāja brīvībā, jo mātei bija vajadzīga nauda par ko dzīvot. . Pašreiz māte dzīvo kopā ar civilvīru. Abi bieži lieto alkoholu, ilgus gadus abi nestrādā. Ar meitas audzināšanu nenodarbojas. Klasē, kurā mācās, meitenei autoritātes nav. Pret mācībām attieksme nav nopietna, kaut gan pabeidz 9. klasi. Lai iegūtu papildinformāciju, tika veiktas sarunas ar skolas administrāciju, klases audzinātāju, klases skolēnu vecākiem, meitenes vecākiem, psihologu, pašvaldības municipālpolicijas pārstāvji, pagasttiesas priekšsēdētāju, vecmammu. Tika apsekota meitenes dzīves vieta kopā ar pagasttiesas priekšsēdētāju un municipālpolicijas pārstāvji. Izvērtējot situāciju, var secināt, ka visas institūcijas, risinot šo jautājumu, pievērs meitenei uzmanību tikai tad, kad kaut kas notiek (piem. nesen viņiem nodega sava māja). Meitene atrodas nepilngadīgo likumpārkāpēju inspekcijas uzskaitē par atkārtotām zādzībām. Uz 20.12 2005. gaidīja tiesas lēmumu lietā par nozagto naudu un mobilajiem tālruņiem.

Anketēšanas rezultātā tika konstatēts, ka meitene bieži lieto alkoholiskos dzērienus, vēlēšanās iedzert vienmēr ir atkarīga no garastāvokļa, ar to palīdzību cenšas nomākt slikto garastāvokli,

aizmirst par savām problēmām. Alkoholu sāka lietot jau no 12 gadiem, pašreiz vairāk patīk lietot stipros dzērienus vai alu. Alkoholiskos dzērienus meitene ar draugiem var lietot tieši mājās, pat kopā ar mammu un patēvu. Meitenei patīk iedzert jautrā kompānijā, un iedzert var ar visiem, ne tikai ar labākiem draugiem. Alkohola lietošanu uztver kā normu, jo tā dara visi (kas atrodas viņai blakus). Meitene ir viltīga, un tāpēc prot uzvesties vajadzīgajā momentā pareizi, lai panāktu savu var būt tāda, kādu viņu grib redzēt. Prot ļoti profesionāli melot visiem: gan skolotājiem, gan policistiem, gan nepilngadīgo lietu inspektorei. Skolā mācīties nav interesanti, uz skolu nāk, lai varētu pabiedroties ar draugiem. Visvairāk patīk mācību priekšmeti, kuros neuzdod mājas darbus, patīk vizuālās mākslas stundas. Par savu turpmāko dzīvi, kur iet mācīties pēc 9. klases meitene nebija domājusi, netic, ka kaut kas viņai izdosies.

Dienas režīmu nekad neievēro, nevingro, ļoti nepatīk fiziskais darbs. No klases audzinātāja izdevās uzzināt, ka meitenes māte uz vecāku sanāksmēm ne reizes nav bijusi, meitenei ir ļoti sarežģīts raksturs, ar viņu grūti atrast kontaktu.

Pēc dzīves vietas apmeklējuma tika konstatēts, ka meitenei nav savas atsevišķas istabas, mājās valda nekārtība, maz mēbeļu, nav vannas un pirts, istabas kurina labi ja reizi trijās dienās.

Meitene atrodas nepilngadīgo lietu uzskaitē (par zādzību). Inspektore bieži brauc uz skolu un kontrolē meitenes kavējumus, uzvedību. (pēc skolas administrācijas un klases audzinātājas lūguma).

Resociālizācijas laikā uz 20.12. tika paveikts:

- 1) Izdevās panākt, ka meitene praktiski nekavēja skolu bez attaisnojošā iemesla (bet arī tikai uz to brīdi, tiklīdz kontroles nav, viņa atkal sāk kavēt skolu).
- 2) Meitenei uzlabojās situācija ar mācībām (ja 2004./2005. mācību gadā vidējā balle visos priekšmetos bija 4,2, tad 2005./2006. gadā 1. semestrī vidējā balle bija 4,7)
- 3) Psihologs sniedzis meitenei konsultācijas, lai uzlabotu mācību motivāciju, lai meitene vismaz varētu pabeigt 9. klasi.
- 4) sociālais darbinieks atrada iespēju iedalīt bezmaksas pusdienas visu mācību gadu.
- 5) Klases audzinātājs vairāk uzmanības veltīja meitenei, arī priekšmetu skolotāji vairāk piestrādāja ar meiteni individuāli.
- 6) Sporta skolotājs strādāja ar meiteni savā pulciņā „Koriģējošā vingrošana”, vizuālās mākslas skolotāja vairāk piestrādāja ar meiteni, lai attīstīt tās zīmēšanas prasmes.
- 7) Pašvaldības municipālās policijas pārstāvis bieži kontrolēja meitenes ārpuskolas dzīvi, lai meitene laicīgi būtu mājās pa vakariem.
- 8) ģimenes ārsts nosūtīja meiteni uz konsultāciju pie narkologa.

Pusaudzis Nr. 4.

Programmas mērķis: palīdzēt zēnam resociālizēties, noticēt saviem spēkiem.

Programmas uzdevumi:

- 1) panākt, lai zēns nekavētu skolu bez attaisnojošiem iemesliem;
- 2) uzlabot mācību motivāciju, kura pakāpeniski izzūd;
- 3) skolas pedagogiem pievērst zēnam vairāk laika, piestrādājot ar viņu individuāli;
- 4) pagasta priekšsēdētāja kontrolēs zēna vecākus;

Resociālizācijas gaitā tika prognozējami šādi rezultāti:

- zēnam uzlabosies situācija ar mācībām;
- vairāk bez pamatotā iemesla nekavēs skolu;
- psihologs palīdzēs tikt galā ar iekšējām problēmām;
- priekšmetu skolotāji un klases audzinātājs vairāk piestrādās ar zēnu (viņam ir ļoti labas mācību spējas);
- pagasttiesas priekšsēdētāja biežāk kontrolēs zēna ģimeni,
- būs panāktas pozitīvas izmaiņas subjektu darbībās.

Situācijas apraksts

Zēnam ir 15 gadi, mācās 7. klasē (8 gadu vecumā aizgājis uz pirmo klasi). Ģimenē vēl ir divas māsas, tētis, māte. Vecāki ar bērnu audzināšanu nenodarbojas, ilgus gadus nestrādā, dzīvo par bērnu pabalstiem. Mājā jau 3 gadus nav elektrības, to atslēdza par parādiem. Dzīvo savā mājā, piemājas saimniecības nav, nav pat dārza, kaut arī ir trīs bērni, skolnieki, kurus vajag barot un kuriem ir vajadzīgi vitamīni.

Klasē zēnam ir zināmā autoritāte, 1.-5. klasē bija labākais skolēns klasē, pēc tam 6. klasē interese pret zināšanām pakāpeniski sāka pazust. Zēns bieži kavē skolu tikai tāpēc, ka brauc uz Rīgu piepelnīties (tirgū staipa kastes), par nopelnīto naudu nopērk sev apģērbu, cigaretes. Bija gadījumi, kad zēns pazuda no mājām pat uz nedēļu, bet vecāki ne īpaši par to uztraucās, sāka meklēt bērnu tikai tad, kad atbrauca komisija no skolas. Tika mānīts reibuma stāvoklī, kā arī smēķē.

Anketēšana parādīja, ka zēnam patīk iedzert jautrā kompānijā, draudzējās viņš ar zēniem, kas ir vecāki par 3-5 gadiem. Alkohols zēnā izraisa jautro garastāvokli, ar to palīdzību viņš cenšas nomākt sliktu garastāvokli, skumjas un uztraukumu. Pirmo reizi alkoholu pagaršoja 12 gadu vecumā. Viņam vienalga ko dzert, bet nevienam nepateiks nekad, ka mājās vecāki gandrīz katru dienu lieto alkoholu. Kopumā, kas interesanti, zēnam ir negatīva attieksme pret alkoholu.

Zēns uzskata, ka varētu kļūt par labu aktieri, viņam patīk atdarināt citu cilvēku uzvedību. Reti strīdas ar cilvēkiem, ir noslēgts sevī. Lai panāktu savu, viņš būs tāds, kādu mani grib redzēt. Nevienam nestāsta par savām problēmām, pat labākiem draugiem. Viņam ir noslēpumi no saviem vecākiem, un bieži viņam pa vakariem negribas atgriezties mājā. Brīvajā laikā zēns daudz lasa, tāpēc dzimtajā valodā raksta bez kļūdām. Viņš gribētu dzīvot citā valstī, tālāk no savām mājām.

Skolā mācīties viņam patīk, iet uz to, lai iegūtu zināšanas. Visvairāk patīk matemātika, valodas, vēsture, ģeogrāfija. Dienas režīmu neievēro, arī nepatīk fiziskais darbs. Skolas pedagogi raksturo zēnu kā zinošu, attīstītu puiku, bet ļoti noslēgto sevī. Pusaudža asociālizācijā viņi vienbalsīgi vaino vecākus. Zēna vecāki, savukārt, neuzskata, ka bērnam ir kādas problēmas, aizņemtības dēļ ļoti maz laika velta saviem bērniem. Pēc pārrunām ar pusaudzi tika noskaidrots, ka vecāki zēnu nekontrolē, viņa klātbūtnē bieži lieto alkoholu. Grūtajā brīdī viņš nekādi nevarētu paļauties uz saviem vecākiem.

No klases audzinātāja izdevās uzzināt, ka māte vai tēvs ne reizes nav bijuši skolā.

Zēnam ļoti patīk klaiņot pa Latviju vasarā, viņš ar savu draugu aptur uz trases mašīnu un brauc, kur ved, tādā veidā atgriežas mājās.

Resociālizācijas laikā uz 20.12. tika paveikts:

1. Zēnam samazinājās kavējumu skaits.
2. Psihologs ir sniedzis zēnam konsultācijas, nodarbības kā bērnam no riska ģimenes; pētīja situāciju ģimenē, ģimenes locekļu attiecības un bērna viedokli, arī tā vietu un lomu ģimenē; mēģināja uzlabot mācību motivāciju.
3. Pagasttiesas priekšsēdētājas kompetencē bija palīdzēt šai ģimenei atrisināt sociālos un psiholoģiskos jautājumus ģimenē.
4. Klases audzinātājs vairāk uzmanības veltīja meitenei, arī priekšmetu skolotāji vairāk piestrādāja ar meiteni individuāli.
5. Ir panāktas pozitīvas izmaiņas subjekta darbībā.

Pusaudzis Nr. 5.

Programmas mērķis: palīdzēt meitenei socializēties.

Programmas uzdevumi:

- 1) panākt, lai meitene pēc iespējas mazāk kavētu skolu bez attaisnojošā iemesla;
- 2) organizēt tikšanos ar psihologu, kas palīdzētu meitenes tikumiskās problēmas;
- 3) skolas pedagogiem pievērst meitenei vairāk laika, piestrādājot ar viņu individuāli, lai meitene varētu veiksmīgi pabeigt 9. klasi;
- 4) meitenes ģimenes ārstam nosūtīt pie ginekologa uz konsultācijām;
- 5) pagasta bāriņtiesas priekšsēdētājam palīdzēt meitenei no pagasta padomes sociālā budžeta;
- 6) palūgt municipālpolicistam kontrolēt meitenes dzīvi ārpus skolas.

Resociālizācijas gaitā tika prognozējami šādi rezultāti:

- meitenei uzlabosies situācija ar mācībām;
- vairāk bez pamatotā iemesla nekavēs skolu;
- municipālās policijas pārstāvis regulāri kontrolēs meiteni;
- psihologs palīdzēs tikt galā ar iekšējām problēmām;
- priekšmetu skolotāji un klases audzinātājs vairāk piestrādās ar meiteni (jo ir jāpabeidz 9. klase);
- pagasta sociālais darbinieks palīdzēs meitenei fianasiāli;
- būs panāktas pozitīvas izmaiņas subjektu darbībās.

Situācijas apraksts

Meitenei ir 15 gadi. Nāk no riska ģimenes, pašreiz ir bārene, jo māte no mira no alkohola, tēvs kopā ar ģimeni nedzīvo, citreiz atnāk alkohola reibuma stāvoklī. Meitene ar savu māsu, kurai ir tikai 6 gadi dzīvo ar vecmammu, bet abas meitenes ir savas tantes aizbildniecībā. Pati tante dzīvo pilsētā. Meitenes ar vecmammu saņem valsts pienākošos pabalstus. Respektīvi, neviens pieaugušais ar meitenes audzināšanu nenodarbojās. Visa saimniecība mājās ir uz meitenes pleciem, jo vecmammai jau ir 89 gadi, tā jau gandrīz nevar pāiet.

Pret mācībām attieksme nav nopietna, kaut gan pabeidz 9. klasi. Meitenei mācību spējas ir ļoti labas, tikai 8. klase beigās tās interese pret mācībām sāka pazust. Lai iegūtu papildinformāciju, tika veiktas sarunas ar skolas administrāciju, klases audzinātāju, klases skolēnu vecākiem, meitenes tanti, psihologu, pašvaldības municipālpolicijas pārstāvji, pagasttiesas priekšsēdētāju, vecmammu. Tika apsekota meitenes dzīves vieta kopā ar pagasttiesas priekšsēdētāju un municipālpolicijas pārstāvji. Mājā ir kārtība, apkārt teritorija arī apkopta.

Pēdējā laikā meitene brīvdienās ar draudzenēm sāka lietot alkoholu, to apstiprināja arī anketēšana. Meitene lieto alkoholu, lai uzlabotu garastāvokli, jautrā kompānijā. Pirmo reizi alkoholu pagāršoja 13 gadu vecumā, vairāk garšo vīns, saldie dzērieni, alus. Alkoholiskos dzērienus izvēlas pēc garšas, parasti tos lieto diskotēkās, mājā alkoholu nelieto. Tomēr uzskata, ka alkohols- tas ir slikti, attieksme pret to ir negatīva. Meitene ļoti viegli var atrast kontaktu ar jebkādu cilvēku, tāpēc viņai ir ļoti daudz draugu. Uzskata, ka varētu kļūt par labu aktrisi. Kontaktējoties ar dažiem cilvēkiem dažādās situācijās uzvedība viņai ir dažāda. Prot ļoti labi melot, pat skolotājiem. Necieš tenkas, baumas, bieži tā dēļ konfliktē, ar visiem. Atzīst, ka bieži negribas atgriezties mājā, jo tur viņu gaida daudz darba. Gribētu dzīvot citā valstī, pēc skolas pabeigšanas gribētu iet tālāk mācīties vidusskolā. Skolā mācīties ir interesanti, iet uz to, lai iegūt jaunas zināšanas. Vairāk no mācību priekšmetiem patīk valodas, literatūra, vēsture. Prot labi dziedāt, dzied skolas ansamblī. Dienas režīmu neievēro, nevingro, šausmīgi nepatīk sporta stundas.

Klasē, kurā mācās meitene katru gadu mainās klases audzinātājs. Klases audzinātājs raksturoja meiteni kā zinošu, talantīgu, bet pēdējā laikā vēlēšanās mācīties strauji pazūd, sāka bez attaisnojošā iemesla bieži kavēt skolu. Tika pamanīta saistībā ar tālbraucējiem, ir aizdomas, ka viņa sāka pamazām nodarboties ar prostitūciju.

Resociālizācijas laikā uz 20.12. tika paveikts:

- 1) Izdevās panākt, ka meitene praktiski nekavēja skolu bez attaisnojošā iemesla.
- 2) Meitenei uzlabojās situācija ar mācībām (ja 2004./2005. mācību gadā 2. pusgadā vidējā balle visos priekšmetos bija 6,1, tad 2005./2006. gadā 1. semestrī vidējā balle bija 6,5)
- 3) Psihologs sniedzis meitenei konsultācijas, lai uzlabotu mācību motivāciju, lai meitene vismaz varētu pabeigt 9. klasi.
- 4) Sociālais darbinieks atrada iespēju iedalīt bezmaksas pusdienas visa mācību gada garumā.
- 5) Klases audzinātājs vairāk uzmanības veltīja meitenei, arī priekšmetu skolotāji vairāk piestrādāja ar meiteni individuāli.
- 6) Pašvaldības municipālās policijas pārstāvis bieži kontrolēja meitenes ārpusskolas dzīvi, lai meitene laicīgi būtu mājās pa vakariem.
- 8) Ģimenes ārsts nosūtīja meiteni uz konsultāciju pie ginekologa.
- 9) Meitene tika iesaistīta vasaras darbos skolas apzaļumošanā un remonta darbos.

Pusaudzis Nr. 6.

Programmas mērķis: palīdzēt zēnam resociālizēties.

Programmas uzdevumi:

- 1) panākt, lai zēns nekavētu skolu bez attaisnojošiem iemesliem;
- 2) uzlabot mācību motivāciju, kura pakāpeniski izzūd;
- 3) skolas pedagogiem pievērst zēnam vairāk laika, piestrādājot ar viņu individuāli;
- 4) pagasta priekšsēdētāja kontrolēs zēna vecākus;
- 5) organizēt tikšanos ar psihologu, kas palīdzētu tikt vaļā no iekšējām problēmām.

Situācijas apraksts

Zēnam ir 16 gadi. Nāk no riska ģimenes, tēva nav, māte ilgus gadus nestrādā, lieto alkoholu jau ilgu laiku. Ģimenē šis zēns ir mazākais, pārējie bērni jau izauga, visiem ir savas ģimenes. Zēna māte pēc profesijas ir māksliniece, ļoti labi zīmē, citreiz piestrādā dažādās pašvaldībās, veic noformēšanas darbus. Māte ar savu bērnu audzināšanu nekad nenodarbojās. Zēns arī labi zīmē, bieži palīdz skolā gatavoties svētkiem, izgrezno telpas. Klasē, kurā mācās, zēnu ciena, lūdz padomu, kā rīkoties kādā situācijā. Pret mācībām attieksme nav nopietna, kaut gan beidz 9. klasi, bieži kavē skolu bez attaisnojošā iemesla (īpaši pirmsdienās).

Kopā ar pagasttiesas priekšsēdētāju tika apmeklēta zēna dzīves vieta. Privātmāja ir šausmīgā stāvoklī, nav grīdas, antisanitārais stāvoklis, malkas nav, pārtikas produktu uz to momentu arī mājā nebija. Kaut arī ģimene dzīvo laukos, tomēr tai nav ne lopu, ne piemājas dārziņa. Dārzenus (kartupeļus, burkānus u.c.) dod kaimiņi, jo rudenī tie palīdz tiem ražas novākšanas darbos.

Lai iegūtu papildinformāciju, tika veiktas sarunas ar skolas administrāciju, klases audzinātāju, klases skolēnu vecākiem, psihologu, pašvaldības municipālpolicijas pārstāvji, pagasttiesas priekšsēdētāju. Visi viņi atzīst, ka mātei ir antisociālā uzvedība, tomēr nekāds darbs ar šo ģimeni netika veikts.

Ārpus skolas zēns nezina kur pavada laiku (pēc mātes vārdiem), bieži lieto alkoholu, klaiņo. To apstiprināja arī anketēšana. Zēns atzīst, ka viņam patīk iedzert jautrā kompānijā, diskotēkā, alkohols izraisa jautru garastāvokli, tā dara visi viņa draugi. Priekšroku atdod alum, degvīnam. Mājā bieži lieto alkoholu, māte atļauj darīt to viņas klātbūtnē. Pats pusaudzis gan atzīst, ka alkohols ir ļoti slikti. Zēns atzīmēja, ka kompānijā ir reti uzmanības centrā. Zēns atzīmē, ka vienmēr visas problēmas tuvu ņem pie sirds. Savai mātei zēns neuzticas, viņam bieži pa vakariem negribas atgriezties mājās, zēns nezina savas dzimtas vēsturi, kā sauca viņa vecvectēvus. Gribētu pabeigt skolu un aizbraukt ārzemēs piepelnīties, mācīties tālāk negrib.

Skolā mācīties nav interesanti, uz skolu iet, lai pabiedroties ar draugiem, bet no citas puses zēns ir ļoti izpalīdzīgs, vienmēr palīdzēs gan klases biedriem gan skolotājiem. Patīk mācību priekšmeti, kuros neuzdod mājas darbus.

Dienas režīmu zēns neievēro, nekad nav vingrojis. Ar fizisko darbu nodarboties nepatīk, parasti klasē slikti dežūrē.

No klases audzinātāja izdevās uzzināt, ka zēna māte uz vecāku sanāksmēm bieži nāk reibuma stāvoklī, zēnam ir ļoti noslēgts raksturs, viņš nekad nepastāsta par savām problēmām.

Resociālizācijas laikā uz 20. decembri tika paveikts:

- 1) Zēnam strauji samazinājās kavējumu skaits.
- 2) Zēnam uzlabojās situācija ar mācībām (ja 2004./2005. mācību gadā vidējā balle priekšmetos bija 4,9, tad 2005./2006. gada 1. semestrī vidējā balle bija 5,2)
- 3) Psihologs ir sniedzis zēnam konsultācijas, nodarbības kā pusaudzim no riska ģimenes; pētīja situāciju ģimenē, ģimenes locekļu attiecības un pusaudža viedokli, arī tā vietu un lomu ģimenē.
- 4) Pagasttiesas priekšsēdētājas kompetencē bija palīdzēt šai ģimenei atrisināt sociālos un psiholoģiskos jautājumus ģimenē, zēnam tika piešķirtas bezmaksas pusdienas visu gadu;
- 5) Klases audzinātājs vairāk uzmanības veltīja zēnam, arī priekšmetu skolotāji vairāk piestrādāja ar meiteni individuāli.
- 6) Vizuālās mākslas skolotāja strādāja ar zēnu savā pulciņā „Brīnišķīgā pasaule”, attīstīja zēna gleznošanas prasmes.
- 7) Pašvaldības municipālās policijas pārstāvis bieži kontrolē zēna ārpusskolas dzīvi, lai zēns laicīgi būtu mājās pa vakariem.
- 8) Zēns tika iesaistīts vasaras darbos skolas apzaļumošanā un remonta darbos.

NOBEIGUMS

Izstrādājot diplomdarba tēmu „Sociālā pedagoga darbība Maļinovas pamatskolā pusaudžu no riska ģimenēm resociālizācijā”, tika iegūti šādi secinājumi.

1. Pieaug ģimeņu skaits, kas nav apmierinātas ar sociālās aizsardzības un palīdzības sistēmas funkcionēšanu. Pret riska ģimenēm diemžēl pielieto tikai administratīvus sodus vai paļaujas uz tiesiskajiem orgāniem, žurnālistiem vai sabiedrību, darbam ar tādām ģimenēm un viņu bērniem ir epizodiskais, nevis sistemātiskais raksturs, un tas izspaužās reidu, pārbaužu vai labdarības aktu veidā.

2. Riska ģimeņu pamatā ir nabadzība un sociālā atstumtība. Šie jēdzieni saistīti ar sociāli nelabvēlīgiem apstākļiem indivīdiem vai cilvēku grupām. Aug materiālās labklājības polarizācija, relatīvi augsts ir nabadzīgo iedzīvotāju skaits valstī. Riska ģimeņu multiproblēmas ir bezdarbs, nestabilitāte, nabadzība, alkoholisms, vardarbība, narkomānija.

3. Vecāku antisociālā uzvedības sekmes ietekmē pat vairāk nekā nabadzība kā tāda. Visās resocializācijas procesā iekļauti pusaudži nāk no ģimenēm, kuru galvenā problēma ir ģimenes alkoholisms.

4. Pēc situācijas izpētes var droši teikt, ka bērni nav pašvaldības prioritāte. Pagasta attīstības plānā nav paredzēti līdzekļi bērnu dienas klubu-brīvē laika pavadīšanas vietai. Netiek izstrādāta ilgtermiņa stratēģija bērnu tiesību aizsardzībā. Pagastam nav visaptverošas datu bāzes par pašvaldības teritorijā dzīvojošiem bērniem, riska ģimenēm. Trūkst profesionāļu, kas strādātu ar riska ģimenēm, riska bērniem. Sadarbības starp institūcijām vispār nav. Vienīgi skola aktīvi iesaistās bērnu sociālo problēmu diagnostikā un sniedz informāciju pagasttiesas priekšsēdētājam par riska bērniem, kas bez attaisnotā iemesla neapmeklē skolu.

5. Lai kaut cik varētu uzlabot situāciju, pagastam un skolai nepieciešams sociālais pedagogs, kurš varētu piestrādāt ar bērniem no riska ģimenēm un veikt šādas funkcijas:

- 1) būt kā starpnieks starp pašvaldību, skolu un riska ģimenēm;
- 2) īstenot izglītojamā audzināšanas, izglītošanas, attīstības un personības sociālās aizsardzības iestādēs un dzīvesvietās pasākumu kompleksu;
- 3) izpētīt psiholoģiski – medicīniskās – pedagoģiskās personības un tās mikrovides, dzīves apstākļu īpatnības;
- 4) atklāt intereses un vajadzības, grūtības un problēmas, konfliktsituācijas un novirzes uzvedībā, un savlaicīgi sniegt sociālo palīdzību un atbalstu;
- 5) noteikt sociāli-pedagoģiskā darba uzdevumus, formas, metodes, personīgo un sociālo problēmu risinājuma paņēmienus, nodrošināt pasākumu veikšanu sociālajā aizsardzībā un palīdzībā, personības brīvības un tiesību realizēšanā;

- 6) organizēt dažāda veida sociāli vērtīgus pasākumus, kas virzīti uz sociālo iniciatīvu attīstību, sociālo projektu un programmu realizēšanu, piedalīšanos to izstrādē un apstiprināšanā;
- 7) palīdzēt sasniegt humānas, tikumiski veselīgas attiecības sociālajā vidē;
- 8) veicināt pusaudža psiholoģiskā komforta un drošības apstākļu radīšanu, rūpēties par viņa dzīvības un veselības aizsardzību;
- 9) sadarboties ar skolotājiem, vecākiem, sociālo dienestu speciālistiem, ģimeņu un jauniešu nodarbinātības dienestu, labdarības organizācijām u.c.

6. Veiksmīgās sociālpedagoģiskās darbības priekšnosacījums darbā ar riska ģimenēm ir institūciju sadarbība. To var secināt izanalizējot situāciju ar riska ģimenēm Maļinovas pagastā. Analizējot riska ģimeņu vecākus var nosaukt sociāli nelabvēlīgos faktoros ģimenēs:

- izglītība;
- ilgu gadu bezdarbs;
- alkoholisms;
- zems vecāku kultūras līmenis;
- pusaudžu konfliktattiecības ar vecākiem u.c.

Kā rezultātā pusaudži no tādām ģimenēm paliek bez vecāku uzmanības, bez aprūpes, cieš vardarbībā, iesaistās alkohola lietošanā, nav apguvuši elementārās pieklājīgas uzvedības normas.

7. Veicot sociālpedagoģisku darbību sociālais pedagogs sadarbībā ar citām institūcijām panāca, ka:

- pusaudžiem samazinājās neattaisnotie skolas kavējumi;
- uzlabojās situācija ar mācību motivāciju;
- psihologs deva pusaudžiem individuālās konsultācijas;
- visi pusaudži dabūja bezmaksas pusdienas skolā;
- pagasttiesa priekšsēdētāja ar municipālās policijas pārstāvji paņēma šīs ģimenes kontrolē;
- kopš resociālizācijas sākuma pusaudži neizdarīja nevienu pārkāpumu ārpus skolas dzīvē;
- sadarbojoties ar ģimenes ārstu dažiem pusaudžiem izdevās uzlabot situāciju ar veselību;
- klases audzinātāji guva lielu palīdzību darbā ar šiem pusaudžiem.

Šo ģimeņu vispusīgā analīze ļauj izstrādāt tālāko darbību programmu.

Līdz ar to diplomdarba mērķis ir sasniegts, izvirzītie uzdevumi izpildīti.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

1. Aboļeviča E. Vispārīzglītojošo skolu skolēnu sociālas adaptācijas grūtību sociāli psiholoģiskie determinanti. Daugavpils: Saule, 1998. 15 lpp.
2. ANO konvencija. Par bērnu tiesībām, pieņemta 1989. gada 20. novembrī. Sk. internetā (06.09.2005.)
http://www.bm.gov.lv/lat/normativie_akti/starptautiskie_dokumenti/?doc=681
3. Andersone R. Pusaudžu sociālo prasmju veidošanās. Rīga: Raka, 2004. 82. lpp.
4. Albrehta D. Pētīšanas metodes pedagoģijā. Mācību grāmata. Rīga, 1998. 104 lpp.
Asociācijas ielas bērniem gadagrāmata. Sk. internetā (11.11.2005.)
<http://www.ielasberni.lv/latviski/report2001.doc>
5. Baldiņš A., Raževa A. Klases audzinātāja darbs skolēnu personības izpētē. Pētergailis, 2001. 74 lpp.
6. Baldiņš A., Raževa A. Skolas un ģimenes sadarbība. Rīga, Pētergailis, 2001. 81 lpp.
7. Batņa V. Rosinot bērna iekšējo pasauli. Rīga, Raka, 2001. 164. lpp.
8. Bluka I. Dzīves prasmju apguve. Rīga, 1995. 55 lpp.
9. Bērns un kriminalitāte: (metodiski informatīvo materiālu krājums. Autoru kolektīvs. Rupais T. vadībā.; zin. red, A. Vilks). Rīga, RaKa, 2001. 363 lpp.
10. Eglīte P. Ģimenes situācija Latvijā. Rīga, LZA Ekonomikas institūts, 1999. 98 lpp.
11. Labklājības Ministrijas pētījuma rezultāti 2002. gadā. Sk. internetā (04.09.2005.)
<http://www.lm.gov.lv/?sadala=297>
12. Labklājības Ministrijas 2004. gada pārskats. Sk. internetā (04.09.2005.).
<http://www.lm.gov.lv/?sadala=295>
13. Lasmane Z. Sociālais darbs kā profesionālā karjera Latvijā. Augstskola „Attīstība”, Rīga, 2001. 94 lpp.
14. Latvijas Republikas Saeima. Bērnu tiesību aizsardzības likums 19.06.1998. Sk. internetā (18.11.2005.)
<http://www.likumi.lv?doc.php?id=49096>
15. Lukašinska I. Ielas bērni Latvijā: problēmas un risinājumi. Rīga, Nordik, 2002. 71 lpp.
16. Megne A. Fiziska vardarbība pret sievieti ģimenē kā sociālā problēma. Rīga, SDSPA “Attīstība”, 2000. 152 lpp.
17. Mustajeva F. Sociālās pedagoģijas pamati. Maskava, 2001. 204 lpp.
18. Omārova S. Cilvēks dzīvo sabiedrībā. Rīga, 2002. 294. lpp.
19. Ovčarova V. Sociālā pedagoga grāmata. Maskava, 2002. 118 lpp.

20. Plaude I. Sociālā pedagoģija. Rīga:RaKa, 2003. 172 lpp.
21. Beļickis I. Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Apgāds Zvaigzne ABC, 2000. 248.lpp
22. Reinholde I. Sociālais darbs ar augsta riska ģimenēm. Rīga, SDSPA “Attīstība”, 2002. 163.lpp
23. Rudnicka Z. Ģimeņu izglītība sociālajā pedagoģijā. Rīga:RaKa, 2002.144 lpp.
24. Rudnicka Z. Sociālais pedagogs skolā. Rīga:RaKa, 2001.191 lpp.
25. Sociālās atstumtības iespējamība un tās iemesli bezdarba riska apdraudētām iedzīvotāju grupām. Sk. internetā (09.09. 2005.)
<http://www.lm.gov.lv/index.php?sadala=297&id=313>
26. Zavackis A. Alternatīvas cietumam: darbs ar riska bērniem pašvaldībās. 2003. 70 lpp.
27. Zemīte Ē. Sociālā darba pamati. Rīga, SDSPA “Attīstība”, 2003. 205. lpp.
28. Zemīte Ē. Sociālā darba metodes. Rīga, SDSPA “Attīstība”, 2001. 263. lpp.
29. Бэрон Р. Ричардсон Д. Агрессия. С-П., 1997. 330 с.
30. Буянов М. Ребенок из неблагополучной семьи. Москва, 1988. 167с.
31. Волкова Е. Трудные дети или трудные родители?. М.: Профиздат, 1992. 272с.
32. Захаров А. Как предупредить отклонения в поведении ребенка. Москва,1980. 128с.
33. Кочетов А., Верницкая Н. Работа с трудными детьми: Кн. для учителя. М.: Просвещение, 1986. 198с.
34. Личко Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков. Москва, 1983. 136с.
35. Мастюкова Е. Профилактика и коррекция нарушений психического развития детей при семейном алкоголизме. М.: Просвещение, 1989. 76с.
36. Соловников Т. Социально-психическая реабилитация. М.: Прогресс, 1991. 184с.

ANOTĀCIJA

Diplomdarba tēma ir „ Sociālā pedagoga darbība Maļinovas pamatskolā pusaudžu no riska ģimenēm resociālizācijā”.

Darba zinātniskais vadītājs docente Astrīda Raževa. Diplomdarbs satur 88 lappuses.

Diplomdarbā ievietotas 8 shēmas un 11 tabulas. Teorētiskajā daļā tika pielietoti latviešu un krievu teorētiķu citāti, domas par sociālpedagoģisku darbību ar pusaudžiem no riska ģimenēm.

Teorētiskajā daļā tika apskatīti sekojošie jautājumi:

- 1) ģimene – galvenais sociālais institūts;
- 2) riska ģimenes jēdziens;
- 3) riska ģimenes ietekme uz pusaudžu sociāli-psiholoģisko attīstību;
- 4) resocializācijas jēdziens;
- 5) sociālā pedagoga komandas darbs pusaudžu resocializācijā;
- 6) sociālā pedagoga darbs pusaudžu resocializācijā.

Darbā tika veikta Maļinovas pamatskolas riska ģimeņu un bērnu izpēte. Tika izveidotas un realizētas pusaudžu resocializācijas programmas. Izpētes gaitā tika noteikti riska ģimeņu vecāku sociālie deficīti: izglītība, bezdarbs, zems kultūras līmenis. Pusaudžiem tika noskaidrots, ka piemīt dažādi socializācijas deficīti: mācību motivācijas trūkums, problēmas ar veselību, augsta agresivitātes pakāpe, saskarsmes kultūras zems līmenis, negatīvā attieksme pret fizisko darbu, nepietiekošā dzīves motivācija.

Resocializācijas gaitā tika uzlabota situācija ar skolas kavējumiem, tika sniegta psihologa palīdzība, samazinājās agresivitātes pakāpe, uzlabojās situācija ar skolas kavējumiem.

Šī tēma pašreiz mūsu valstī ir ļoti aktuāla, jo ar katru gadu riska ģimeņu paliel arvien vairāk un diemžēl ne no valsts puses, ne sociālās institūcijas pašreiz neievērš šai problēmai nepieciešamas uzmanības.

ANNOTATION

The theme of diploma work is “The work of social pedagogue at Malinovas elementary school for resocialization of teenagers from families at risk”.

The associative professor Astrida Razeva is scientific leader. The diploma work contains 88 pages. There are 8 diagrams and 11 tables in the work. Latvian and Russian theoretic citations and opinions on social pedagogical work with teenagers from families at risk are used at theoretical chapter.

The following questions are viewed in the theoretical chapter:

- 1) family is the main social institution;
- 2) conception of family at risk;
- 3) family at risk impact at teenagers' social-psychological development;
- 4) conception of resocialization;
- 5) social pedagogical team work in resocialization of teenagers;
- 6) social pedagogue work for teenagers' resocialization.

The research of Malinovas elementary school families at risk is made in the work. The resocialization programs for teenagers were organized and carried out. During the process of research the social deficits of parents from families at risk were defined: education, unemployment, low cultural level. It was clarified the socialization deficits of teenagers: the absence of scholastic motivation, health problems, high level of aggressiveness, low level of communicative culture, negative attitude to physical work, insufficient life motivation.

During the period of resocialization the situation with school non-attendance were improves, the psychological assistance were offered, the aggressiveness level decreased.

This theme is very outstandingl in our state, because of increasing of families at risk every year; unfortunately neither state nor social institutions at present moment pay essential attention to this problem.

Terminu vārdnīca

Adaptācija- pielāgošanās jaunai situācijai, prasībām, jaunajiem apstākļiem, kas nepārtraukti mainās.

Agresivitāte-psihiskā gatavība agresīvai rīcībai, stabila tieksme uz asu, agresīvu uzvedību, rīcību. Pusaudža vecumā izspaužās kā pretošanās pazemojumiem, vardarbībai.

Attieksme – dispozīcija pret sociālu objektu, ar vērtīborientāciju un nostāju saistīts veids, kā persona izturas pret citu personu, grupu, organizāciju, institūciju, lēmumu vai situāciju.

Bērni ar uzvedības traucējumiem – visi nepilngadīgie ar problēmām pašregulācijā un sociālajā mijiedarbībā ar pieaugušajiem un vienaudžiem.

Disfunkcionālā ģimene – vāji funkcionējošas ģimenes, kas nespēj apmierināt atsevišķu indivīdu pamatvajadzības gan attiecībā uz individuāciju un separāciju, gan tuvību.

Dzīvesveids – kāda indivīda, sociālās grupas vai sabiedrības dzīvei tipiski apstākļi un norises.

Dzīves kvalitāte – tieši neizmērāma cilvēka vajadzību apmierināšanas pakāpe, kuru īpaši ietekmē iedzīvotāju veselība, vides stāvoklis, izglītošanās iespējas, demokratizācijas līmenis, aizsargātības pakāpe.

Dzīves līmenis – pakāpe, kādā indivīdam vai grupai ir iespējas apmierināt savas materiālās vai kultūras vajadzības.

Dzīves prasmes – prasmes, kas dod iespēju ikdienas dzīvē efektīvi tikt galā ar prasībām un pārmaiņām, apgūstot pozitīvu un adaptīvu uzvedību. Šīs prasmes palielina indivīda kompetenci, mazina alkohola un narkotiku lietošanas risku, veicina veselīga dzīvesveida izvēli.

Grupa – divas vai vairāk personas, kas, savstarpēji mijiedarbojoties, ietekmē cita citu vairāk nekā dažus mirkļus un uztver sevi kā „mēs”.

Ģimenes vajadzības – ģimenes un tās atsevišķu locekļu saistība ar objektīvo īstenību, viņu iekļaušanās cilvēces kultūrā. Ģimenes vajadzības tiek iedalītas garīgajās, materiālajās un sociālajās vajadzībās.

Jaunieši – personas līdz 25 gadu vecumam

Ietekme – sekas, ko indivīds vai sociālā grupa atstāj uz cita cilvēka personību, uzskatiem, nostāju, vērtējumiem, nolūkiem un rīcību.

Indivīds – atsevišķs sabiedrības vai sociālās grupas loceklis.

Komanda-cilvēku grupa, kas organizējusies kopīgam darbam, kopīga uzdevuma veikšanai un uzņemas atbildību par to.

Korekcija-pārdomātu un attaisnojamu darbību kopums kļūdu novēršanai un vēlāmā rezultāta sasniegšanai.

Mērķis – cerētais un gaidītais kādu centienu rezultāts jeb stāvoklis, ko darbības subjekts cenšas, centās vai centīsies sasniegt.

Motivācija – iekšēji dzenuļi, kas izraisa cilvēka vai citas būtnes aktivitāti un nosaka tās virzību.

Nelabvēlīgā ģimene – ģimenes sociālās funkcionēšanas izpausme, kad starp ģimenes locekļiem nav pozitīvu savstarpēju attiecību vai arī tās ir traumētas būtiskos aspektos. Labvēlīgas ģimenes pretstats.

Novirzes uzvedība, devianta uzvedība- uzvedība, kurai raksturīgas novirzes no pieņemtajām normām.

Pašapziņa – cilvēka priekšstats par sevi kā par unikālu, patstāvīgu indivīdu, kas nodalīts no pārējiem cilvēkiem un priekšmetiem. Pašapziņa veidojas indivīda sociālajā mijiedarbībā ar citām personām.

Pašnovērtējums – faktors, kas raksturo to, kā indivīds uztver pasauli, un kā pasaule uztver viņu. Pašnovērtējums virza cilvēka aktivitāti.

Pedagoģiskā korekcija – pedagoga darbība skolēna attīstības nepilnību novēršanai un samazināšanai un vēlamā rezultāta sasniegšanai.

Personība – noturīgs indivīda sociāli nozīmīgo īpašību kopums, kas izpaužas viņa sociālajā rīcībā un uzvedībā, domāšanā, emocionālajās reakcijās.

Pusaudzis- cilvēks vecumā starp bērna un jaunieša gadiem (11-16 gadi), pārejas posmā no bērnības uz jaunību.

Riska bērns – tāds nepilngadīgais, kas pakļauts vienam spēcīgam vai vairākiem riska faktoriem, un to rezultātā ir pieaugusi antisociālās uzvedības, apreibinošo vielu lietošanas un citu sociālo problēmu rāšanās varbūtība.

Riska ģimene – ģimene, kas pēc savas labklājības, veselības stāvokļa vai dzīvesveida atrodas kritiskā situācijā un var būt bīstama pati sev un citiem sabiedrības locekļiem.

Sociālā adaptācija – indivīda pielāgošanās sociālajai videi.

Sociālā izstumtība – sociālās dezintegrācijas fenomens, kas atspoguļo indivīda stāvokli, kad tas nespēj apmierināt savas dzīves vajadzības un pret savu gribu nejūtas līdzdalīgs resursu sadalē.

Socializācija – personības tapšanas process. Socializācija nozīmē sociālo normu darbību un iespēju, kā arī garīgo vērtību apgūšanu.

Sociālais atbalsts – noderīga, izglītojoša, sociāla un psiholoģiska palīdzība, kuru saņem persona.

Sociālās problēmas – sociālā darbā pretrunas starp cilvēka dzīves vajadzībām un to apmierināšanas iespējām konkrētā sociālā sistēmā, kā rezultātā pazeminās vai arī tiek zaudētas cilvēka sociālās funkcionēšanas spējas.

Starpprofesionāļu komanda – dažādu profesiju grupa, kas darbojas kopīga mērķa sasniegšanai.

Sociālā korekcija – mērķtiecīga indivīda vai grupu sociālās situācijas maiņa, pieļauto kļūdu un noviržu labošana, antisociālās uzvedības novēršana.

Sociālie resursi – izglītojošais, sociālais un psiholoģiskais atbalsts, kurš ir pieejams personai.

Reintegrācija – sociālā darbā iekļaušanās atpakaļ sabiedrībā.

Pielikumi

Pielikums N1.

Stress un spriedze.

Vārds, uzvārds _____

Mēnesis _____

Pazīme	1.nedēļa	2.nedēļa	3.nedēļa	4.nedēļa
Kādas situācijas šonedēļ Tev radīja spriedzi, stresu (uzraksti 2-3 situācijas)	1. 2. 3.	1. 2. 3.	1. 2. 3.	1. 2. 3.
Kā Tu risināsi šīs situācijas?	1. 2. 3.	1. 2. 3.	1. 2. 3.	1. 2. 3.
Kādi ir Tavi sasniegumi šajās stresa situācijās?				
Ko Tev neizdevās panākt?				
Ko Tu gribētu darīt citādi, ja vēlreiz nokļūtu šādā situācijā?				

Pielikums N 2.
Nedēļas sasniegumi un neveiksmes.

Vārds, uzvārds _____

Mēnesis _____

Pazīme	1.nedēļa	2.nedēļa	3.nedēļa	4.nedēļa
Patīkamākais notikums šīs nedēļas laikā				
Nepatīkamākais notikums šīs nedēļas laikā				
Laba rīcība šonedēļ				
Slikta rīcība šonedēļ				

Pielikums N 3.
Starpprofesionāļu komandas tikšanās protokols.

Protokola Nr. _____

Datums: _____

Tikšanās vieta: _____

Tikšanās dalībnieki (vārds, uzvārds, pārstāvētā institūcija):

1. _____	6. _____
2. _____	7. _____
3. _____	8. _____
4. _____	9. _____
5. _____	10. _____

N.p.k.	Apspriestais jautājums	Pieņemtie lēmumi	Atbildīgais par lēmuma izpildi	Izpildes termiņš	Nepieciešams atbalsts no	Kad un kā sniedz pārskatu

Tikšanos vadīja: _____ Protokolēja:

Pielikums N 4.

Skolas apmeklējums

Vārds, uzvārds _____

Mēnesis _____ Klase _____

Pazīme	1.nedēļa	2.nedēļa	3.nedēļa	4.nedēļa
Apmeklēto stundu skaits				
Neapmeklēto stundu skaits				
Nedēļas laikā iegūtais augstākais vērtējums				
Nedēļas laikā iegūtais zemākais vērtējums				
Nedēļas laikā sekmīgi nokārtotais ieskaīšu un kontroldarbu skaits				
Nedēļas laikā nenokārtoto ieskaīšu un kontroldarbu skaits				

Pielikums N 5.

Pārruna „Pusaudžu attieksme pret alkoholiskajiem dzērieniem” (mutiskā formā).

Materiāls: jautājumu uzskaitījums.

Instrukcija: pusaudzīm tiek piedāvāts noteiktā secībā atbildēt uz 13 jautājumiem:

1. Mana vēlēšanās iedzert ir atkarīga no garastāvokļa:
 - a) reti,
 - b) nekad,
 - c) vienmēr.
2. Es izvairos lietot alkoholiskos dzērienus, lai nekļūtu pļāpīgs:
 - a) jā,
 - b) nē,
 - c) savs variants.
3. Dažreiz es iedzeru labprāt, dažreiz man negribas dzert alkoholiskos dzērienus:
 - a) dažreiz,
 - b) vienmēr,
 - c) savs variants.
4. Man patīk iedzert jautrā kompānijā:
 - a) jā,
 - b) nē,
 - c) dažreiz.
5. Es baidos dzert alkoholiskos dzērienus tādēļ, ka būdams reibuma stāvoklī, es varu izsaukt apsmiešanu un nīšanu no apkārtējo puses:
 - a) jā,
 - b) nē,
 - c) savs variants.
6. Alkohols manī neizraisa jautru garastāvokli:
 - a) jā,
 - b) nē,
 - c) ne vienmēr.
7. Alkohols manī izraisa riebumu:
 - a) jā,
 - b) nē,
 - c) savs variants.

8. Ar alkoholisko dzērienu palīdzību es cenšos nomākt slikto garastāvokli, skumjas vai uztraukumu:

- a) jā,
- b) nē,
- c) dažreiz.

9. Es izvairos dzert alkoholiskos dzērienus tādēļ, ka tam seko slikta pašsajūta un galvassāpes:

- a) jā,
- b) nē,
- c) dažreiz.

10. Es nedzeru alkoholiskos dzērienus, jo tas neatbilst maniem principiem:

- a) jā,
- b) nē,
- c) savs variants.

11. Alkoholiskie dzērieni mani biedē:

- a) jā,
- b) nē,
- c) dažreiz.

12. Nedaudz iedzerot, es īpaši spilgti uztveru apkārtējo pasauli:

- a) jā,
- b) nē,
- c) dažreiz.

13. Es iedzeru ar visiem, lai neizjuku kompānija:

- a) jā,
- b) nē,
- c) dažreiz.

Pielikums N6.

Anketa „Alkohola nozīme pusaudžiem”

1. Vārds, uzvārds.
2. Klase.
3. Vai jūs apmeklējat diskotēkas?
4. Alkoholiskie dzērieni – tas ir....
5. Jūs tos lietojat:
a) jā; b) nē; c) dažreiz.
6. Cik gados jūs pirmoreiz dzērāt alkoholiskos dzērienus?
7. Kādēļ jūs tos lietojat?
a) lai uzlabotu garastāvokli; b) lai tādā veidā pašapliecinātos; c) tādēļ, ka to dara visi mani draugi.
8. Kuri no alkoholiskajiem dzērieniem jums visvairāk patīk?
a) alus; b) vīns; c) kokteiļi; d) savs variants.
9. Pēc kādiem kritērijiem jūs izvēlaties alkoholiskos dzērienus?
a) pēc grādiem; b) pēc garšas; c) man vienalga ko dzert; d) savs variants.
10. Vai jūs bieži lietojat alkoholu?
a) jā; b) nē; c) dažreiz; d) savs variants.
11. Kur parasti jūs dzerat alkoholiskos dzērienus?
a) mājās; b) diskotēkā; c) draugu lokā; d) savs variants.
12. Jūs mājās pieņēmts lietot alkoholu?
a) jā; b) nē; c) dažreiz.
13. Pēc jūsu domām, svētkos obligāti jādzer alkoholiskie dzērieni?
a) jā (kādēļ); b) nē (kādēļ).
14. Kas, pēc jūsu domām, ir alkohols?
15. Jūsu attieksme pret to:
a) pozitīva; b) negatīva; c) vienaldzīga; d) savs variants.

Pielikums N 7.

Anketa „Pusaudža prasmes kontaktēties”

1. Man ir grūti atdarināt citu cilvēku uzvedību.
2. Man patīk iztēloties par muļķi, lai pievērst citu cilvēku uzmanību.
3. Es varētu kļūt par labu aktieri.
4. Pusaudžu kompānijā es reti esmu uzmanības centrā.
5. Kontaktējoties ar dažādiem cilvēkiem dažādās situācijās mana uzvedība ir dažāda.
6. Citiem cilvēkiem bieži šķiet, ka es ļoti pārdzīvoju jebkāda nieka dēļ.
7. Es strīdos ar cilvēkiem tikai tādos gadījumos, kad esmu pārliecināts savā taisnībā.
8. Lai panāktu savu, es esmu tāds, kādu mani grib redzēt.
9. Es ar pacietību attiecos pret tiem cilvēkiem, kuri man nepatīk.
10. Es vienmēr cenšos būt tāds, kāds es esmu.

Pielikums N 8.

Ekspress anketa

1. Vai tev ir noslēpumi no taviem vecākiem?
2. Vai tev ir mājā sava istaba?
3. Vai tu smēķē?
4. Vai tev bieži negribas pa vakariem atgriezties mājās?
5. Vai tu zini, kas bija tavi vecvecvecāki?
6. Vai tu gribētu iekļūt Ginesa rekordu grāmatā?
7. Vai tu patīc skolotājiem?
8. Vai tu vienmēr atbrīvo vietu veciem cilvēkiem sabiedriskajā transportā?
9. Vai tu gribētu dzīvot citā valstī?

Pielikums N 9.

Anketa „Mana mācību motivācija”

1. Skolā mācīties:

- a) interesanti
- b) nav interesanti
- c) nezinu

2. Uz skolu es eju, lai:

- 3. man ir vajadzīgas zināšanas
- 4. lai pabiedroties ar draugiem
- 5. tas ir vecāku prasība

3. Visvairāk man patīk priekšmeti:

4. Man grūti padodas mācības tāpēc ka

5. Ja es būtu skolotājs, es

Pielikums N 10.

Anketa „Mana attieksme pret manu veselību”

1. Vai es ievēroju dienas režīmu?
2. Vai es no rīta vingroju?
3. Vai man patīk stundas sportā?
4. Vai es bieži nodarbojos ar fizisko darbu?
5. Vai man riebjas tabakas dūmu smaka?
6. Vai man patīk svaigs gaiss?
7. Vai es uzskatu alkoholu par kaitīgu?
8. Vai es protu peldēt?
9. Cik reižu es sporta stundā varu pievilkties uz stieņa?

Ar šo galvoju, ka diplomdarbs izstrādāts patstāvīgi, bez citu palīdzības un nesatur norakstījumu bez atsaucēm. Šis darbs tādā vai citādā veidā nav nekad iesniegts nevienai citai pārbaudījuma komisijai un nav nekur publicēts.

2006.gada 14. maijā

Diplomdarbs aizstāvēts. Diplomdarba pārbaudījumu komisijā

200 . gada .

un novērtēts ar

Diplomdarba pārbaudījumu komisijas sekretārs